

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / A. de Snoo

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN

497

A. de Snoo

Consequent

MEDITATIEF

501

J.E. Kramer

Gegeven...
tot mijn verlossing

WANDELEN MET GOD

502

S. de Jong

Gedraag je... als een kind

ACHTERGRONDEN

504

K. van den Geest

Individualisering:
Hoe ga je ermee om?

SCHRIFTSTUDIE

507

P.H.R. van Houwelingen

De Koning gestorven

EVANGELISATIE
EN ZENDING

511

C.J. Haak

De hand aan de ploeg

*en verder...*Nieuw uitgekomen
Meegelezen

CONSEQUENT

Op 21 september jl. organiseerde het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond in de Nederlands Hervormde Kerk in Amersfoort een 'kerkenradendag'. Het ging om een gezamenlijke bezinning op de te volgen weg in het Samen op Weg-proces.

Het resultaat was de uitspraak, dat de hervormd-gereformeerden zich 'geroepen zien op hun post te blijven in de Nederlands Hervormde Kerk'.

De toezegging werd gedaan dat het bestuur voor een geschrift zou zorgen, waarin de (fundamentele) bezwaren tegen het Samen op Weg-proces nog eens concreet zouden worden verwoord.

Nu, het bestuur heeft woord gehouden: een paar weken geleden is het beloofde geschrift verschenen bij uitgeverij Groen in Heerenveen. Het heeft als titel *Voor de goede orde*, met als ondertitel 'Om een bijbels en confessioneel verantwoorde kerkorde'. Over genoemde 'kerkenradendag' schreven we eerder in *De Reforma-*

tie van 19 oktober jl. We zagen broeders in nood en hebben toen geprobeerd vanuit de Schrift een appèl te doen op het hart van deze broeders.

Nu zij in hun strijd voor de waarheid een volgende stap hebben gezet, willen we ze opnieuw volgen. We herkennen de strijd en willen daarin graag meeleven. Tegelijk

willen we toch **ook** onze zorg kenbaar maken over de wijze **waarop** **zij** hun – op zich **goede** – strijd strijden.

Grondslag

Op vier punten worden in Voor de goede orde veelal ingrijpende bezwaren naar voren gebracht tegen de kerkorde van de beoogde Verenigde Protestantse Kerk in Nederland.

Het eerste en voornaamste **bezwaar** betreft de grondslag van de verenigde kerken. Hierin worden niet alleen de **gereformeerde belijdenisgeschriften genoemd**, maar ook de zogenaamde 'Leuener Konkordie'.

KERNREDACTIE:
PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGEREDACTIELEDEN:
DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS.
A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. G. GUNNINK,
DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:
J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:
W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Td. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie in:
De Reformatie, Postbus 24,8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:
Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25,4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:
f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).
De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

In artikel 1-5 van de nieuwe kerkorde wordt hierover opgemerkt:

'...Voorts erkent de kerk de betekenis van de Konkordie van **Leuenberg** voor **de** voortgaande **ontmoeting** van de lutherse en gereformeerde **tradities**.'

Ook al is de **formulering** voorzichtig, het gaat de **bonders** te ver.

Waarom? De Leuener Konkordie is het **resultaat** van jarenlange gesprekken tussen lutherse en gereformeerde theologen. 't Begon al in de vijftiger jaren, tot in 1973 overeenstemming werd bereikt. In **Leuenberg** (bij Bazel) kwamen hervormden, gereformeerden en lutherse tot de conclusie:

'in het **verstaan** van het evangelie **overeen** te stemmen, **de** in de klasieke **lutherse** resp. gereformeerde **belijdenisgeschriften** vervatte wederzijdse veroordelingen niet meer van toepassing te **achten**, en met elkaar kansel- en **avondmaalsgemeenschap** aan te **gaan**...'

Wat de **bonders** zich afvragen is: welke plaats nemen de gereformeerde **belijdenisgeschriften** nu nog in, wat is hieruit **wel**, wat niet relevant?

Heel **wezenlijke** onderdelen van het gereformeerd belijden **komen** namelijk in de Leuener Konkordie niet of slechts **vaag** aan de orde.

Zo wordt **gezwegen** over de tucht als kenmerk van de **kerk**. Dat de mens door de zonde totaal verdorven is, komt niet uit de verf. In dit raam past ook het slechts vaag en onduidelijk spreken over Gods heiligheid en Zijn toom. Het zal niemand verwonderen dat de **konkordie** moeite heeft met een God die mensen 'laat in hun val en verderf waar zij zich zelf in geworpen hebben' (art. 16 NGB, vergelijk DL 1,6).

Leuenberg zegt:

'Het getuigenis der **Schrift** aangaande Christus **maakt** het ons onmogelijk **een** eeuwig **raadsbesluit** Gods tot uiteindelijke **verwerping** van **bepaalde** personen of **van** een

volk te aanvaarden.'

Om al deze dingen **noemen** de **bonders** de Konkordie als basis voor een fusie 'ondeugdelijk'.

'Wanneer de belijdenis van de **kerk** (of een deel van de belijdenis) op zijn minst 'fragwürdig' wordt gesteld, **dan zijn** we in een **uiterst** gevaarlijke en **kritieke** situatie aangeland. (...)

Juist de **Dordtse** Leerregels zijn in haar evenwicht een **waarborg** om de **leer** van Gods soevereiniteit zuiver te bewaren, **hoewel** wij ook ten volle beseffen, dat zuiver bewaren van **deze** leer geen garantie vormt voor het leven uit en van Gods soevereiniteit. Dordt **geeft** het bij tijden vertwijfelde geloofsleven grond onder de voeten en brengt het op de **hoogte** van het belijden van de kerk der eeuwen.'

Verbond

Een volgend hoofdstuk in Voor de goede orde gaat over het verbond. Eerst wordt **een** beknopt overzicht gegeven van wat de Schrift in het **Oude** en Nieuwe Testament hierover leert. In kort bestek worden veel **mooie** dingen **gezegd**. Waar het **de** bonders vooral om gaat is, dat in de nieuwe kerkorde niets gezegd wordt over 'de **kerk** als vrucht en openbaring van Gods verbondshandelen'. Waarom wordt dit als een gemis gezien?

'Wanneer **we** belijden, dat de kerk rust in Gods **genadeverbond**, betekent **dat** ook, **dat** er een bijzondere roeping voor de kerk **ligt om** in de wereld Gods geboden en **beloften** te betuigen.'

Deze roeping van de **kerk** wordt **vervolgens** naar vier zijden uitgewerkt:

1. de kerk k e f t een roeping te midden van het volk

'Zoals 'het uitverkoren geslacht, het **koninklijk priesterdom**' geroepen **is om** Gods deugden te **verkon-**
digen aan allen, die **God** (nog) niet kennen, zo **heeft** ook de kerk de opdracht om **haar** taak **naar** buiten

toe te vervullen. De kerk is immers vrucht van Gods verbondshandelen maar ook instrument om dat verbond met Gods belofte en eis te be-tuigen.

Door Zijn leiding in de geschiede-nis riep **Hij** de kerk ook in ons land en onder ons volk te voorschijn door Zijn Woord en Geest. De Kerk, die door Zijn genadeverbond in de Middelaar van het verbond Jezus Christus alle heil heeft, kent ook Zijn zalving. Bekleedt Christus als verbondsmiddelaar het drievou-dig ambt van profeet, priester en koning, zo kent ook de kerk als Zijn volk haar profetische, priesterlijke en koninklijke roeping. In verkondi-ging en dienstbetoon wordt deze roeping uitgewerkt en verwezen-lijkt.'

2. de kerk heeft een roeping te midden van de volken

Hierbij gaat het om de roeping van de kerk tot zending en dienstbetoon in de wereld.

3. de kerk heeft een bijzondere roeping tegenover Israël

Met nadruk wordt de term 'joden-zending' als onbijbels afgewezen. In de lijn van Paulus zouden we nog altijd eerst de Joden moeten zoeken met het getuigenis dat Jezus de Christus is.

4. de kerk heeft een roeping je-gens & schepping

'In de beloften van Zijn verbond is ook de schepping betrokken, er wordt gesproken van "een nieuwe hemel en een nieuwe aarde".'
'De kerk heeft te waarschuwen te-gen de exploitatie en de vervuiling van de schepping door de mens en op te komen voor de goede omgang met de schepping als vervulling van het rentmeesterschap.'

Waarom de bonders zo hechten aan het expliciet noemen van het verbond in de nieuwe kerkorde, wordt vervolgens duidelijk als het gaat over Gods verbondstrouw in de lijn van de geslachten: de bon-ders ontlenden hieraan o.a. het recht om te blijven pleiten voor zoge-naamde 'geboorteleden', nog niet gedoopten die we toch wel bij de

kerk hebben te rekenen.

Ook al zijn bij verschillende van de hier genoemde zaken vragen te stel-len, terecht bepleiten de bonders ruimte voor Gods verbond. Hier hangt veel mee samen! Bijvoor-beeld de tucht in de kerk. Als het zicht op Gods verbond verdwijnt, komt de tucht in de lucht te han-gen. Zowel grond als doel van de tucht zijn dan niet meer duidelijk te maken. Vandaar aan het eind van dit hoofdstuk een helder pleidooi voor verwerking van Gods verbond in diverse onderdelen van de nieu-we kerkorde (bijvoorbeeld daar waar het gaat over de roeping van de kerk, over de sacramenten en over opvoeding en catechese).

Ik citeer nog even de laatste alinea: 'In het bovenstaande hebben we ge-bracht de grote betekenis van het verband van God voor de kerkorde aan te wijzen. Het genadeverbond biedt een objectieve grond voor het zijn en welzijn van de kerk, terwijl menselijke ervaringen, contextuele cultuuruitingen, subjectieve theolo-gische modellen telkens wisselen, vindt de kerk haar diepste houvast in de onwankelbare trouw van Gods genadeverbond. De kerk kan niet anders dan daarvan in haar kerkorde blijf geven.'

Doop en avondmaal

Het derde hoofdstuk bevat de be-zwaren van de bonders tegen de voorgestelde artikelen over doop en avondmaal.

Ten aanzien van de doop wordt het 'een ingrijpende ommissie' ge-noemd, dat de kinderdoop niet met name wordt genoemd. Er is bewust gekozen voor formuleringen die de praktijk wettigen, dat ook kinderen van gelovigen niet meer gedoopt warden. Dit 'ten voordele' van de 'volwassendoop'.

Ook t.a.v. het avondmaal betreurt de brochure de vaagheid van for-mulering.

Voor wie is het avondmaal nu ei-genlijk? De nieuwe kerkorde zegt: voor 'de gemeente', maar wie wor-

den daarmee bedoeld?

Aan de voorgestelde kerkorde wordt dan ook een compromis-ka-rakter verweten, 'individueel en subjectief aangepast bij wat er in de gemeenten leeft'.

'Op deze wijze zijn niet de objectieve Schriftgegevens, noch het oer-gereformeerde belijden, langer norm en maatstaf voor deelname aan het avondmaal. Wij vragen ons af, of hier niet een stuk individualis-tie in steekt.'

De bonders zelf kiezen overtuigd voor de openbare belijdenis als de meest juiste en geëigende weg tot deelname aan het avondmaal.

Het huwelijk

'De concept kerkorde voor de be-oogde Verenigde Protestantse Kerk in Nederland (of wat de naam van de 'nieuwe kerk' die in het Samen op Weg-proces wordt beoogd uit-eindelijk mag worden), mist een ar-tikel over het huwelijk. We zouden van een veelzeggend stilzwijgen kunnen spreken, juist gelet op de opvallende tegenstelling die dit nieuwe ontwerp hier vertoont met de thans nog geldende kerkorden van de twee grootste van de in ge-noemd proces betrokken kerken.'

Met deze woorden begint het hoofdstuk waarin de bonders ener-zijds laten zien wat de Schrift ons leert over het huwelijk en 'alterna-tieve samenlevingsvormen', ander-zijds ingrijpende kritiek leveren op de bewuste vaagheid in dezen in de voorgestelde kerkorde.

Intussen gaan de broeders hier niet (voorspelbaar) 'kort door de bocht': 'natuurlijk moeten gereformeerden niets hebben van samenwonen enz.' Nee, of er ook een open oog is voor diep ingrijpende levensvragen. Maar terecht wordt hierbij gewezen op het belang van een duidelijk kompas!

'Bijbelse doordenking van de vra-gen rond huwelijk en echtschei-ding, alternatieve relaties, homo-seksualiteit, seksuele opvoeding

van kinderen is voor de christelijke gemeente in deze tijd van normverschuiving en morele desoriëntatie zeer urgent. Daarbij is het vaste uitgangspunt, dat de Bijbel normatief is. De Bijbel als het Woord van God is een lamp voor onze voet en een licht over ons pad. Bij dat licht willen we ome beslissingen hemen en spoorzoeken temidden van de vragen van deze tijd. Moreel berord en pastoraat zullen zich als het goed is niet begeven buiten de door het Woord getrokken sporen. Dat betekent intussen niet dat het altijd eenvoudig is om de bijbelse lijnen ten aanzien van de actuele vraagstukken te trekken. De Bijbel is nu eenmaal niet een ethisch handboek, waarin we de paragrafen aan de hand van de index maar voor het opzoeken hebben om pasklare antwoorden te krijgen op onze vragen. Het zoeken naar en invulling geven aan een verantwoorde levensstijl vraagt inspanning. Pastoraat in deze tijd vraagt om intensieve bezinning op veranderende relaties. Er moet veel meer dan vroeger in prediking, pastoraat, catechese en kringwerk aandacht geschonken worden aan de betekenis van het huwelijk, de juiste voorbereiding op het huwelijk, de betekenis van seksualiteit.'

De goede strijd

Als we de hierboven weergegeven kritiek van de bonders op de nieuwe kerkorde op ons laten inwerken, wat is er dan veel herkenning! Het sterke van de brochure *Voor de goede arde* is mijns inziens vooral dit, dat keer op keer de vinger wordt gelegd bij veelzeggende vaagheden en omissies in de voorgestelde kerkorde. Na deze brochure kan dat iedereen duidelijk zijn. Of het daarom ook (zeker intern, voor de betrokken kerk) een nuttige brochure is: een gewaar-schuid man telt...

Terecht komen de bonders op voor de eer van God in zijn verkiezende liefde, voor het recht van Zijn toorn, voor de rijkdom en de roe-

ping van het verbond, voor het hooghouden van het huwelijk als instelling van God.

In dit alles herkennen we de broeders en zusters van de bond als medestrijders 'voor het geloof dat eenmaal & heiligen overgeleverd is' (Judas, vs. 3). Het gaat duidelijk om 'de goede strijd des geloofs' (1 Tim. 6 : 12).

Maar... 'de goede strijd strijden' is nog niet hetzelfde als die strijd ook goed strijden. Hoeveel verbondenheid de nu verschenen brochure ook geeft, tegelijk voel je ook weer heel pijnlijk de afstand. Want het is uiteindelijk toch geen gereformeerde brochure geworden.

Consequent

De bond is opgericht in 1906. Met als naam 'De Gereformeerde Bond tot verbreiding en verdediging der Waarheid in de Nederlandsche (Gereformeerde) Hervormde Kerk'. Nu, de bonders hebben getoond voor deze naam, die tegelijk een programma is, te staan.

Toen in 1951 in de Hervormde Kerk een nieuwe kerkorde werd ingevoerd, werd die sterk afgekeurd. In deze kerkorde wordt de Schrift namelijk wel 'de bron der prediking en enige regel des geloofs' genoemd, maar ze wordt niet beleiden als het geïnspireerde Woord van God. Verder gaat het in de kerkorde van 1951 wel over het belijden van Jezus Christus 'in gemeenschap met & belijdenis der vaderen, maar een voorstel om het zó te formuleren 'in gemeenschap en in overeenstemming met de vaderen' werd afgewezen.

De bonders hebben er duidelijk tegen geprotesteerd. Ook de afspraak om op weg naar algemene aanvaarding van de nieuwe kerkorde van 1951 de eerste tien jaar (nog) geen leertucht te oefenen, riep verzet van de bonders op.

In later jaren werd publiek afstand genomen van 'de vrouw in het ambt' en het zich steeds meer begeven op 'de politieke weg' (een kerk die haar kracht zoekt in 'bij de tijd-

se' politieke uitspraken, bijv. over de kernwapens).

Eén ding kun je de bonders dan ook beslist niet verwijten: dat ze hun program van 1906 ontrouw zouden zijn geworden. Consequent zijn ze opgekomen voor de waarheid.

Kortzichtig

Helaas is men tegelijk al die jaren ook trouw gebleven aan een kerkelijke organisatie waarinaak dwaalleraars een wettige plaats innemen. Heel ontdekkend is het slothoofdstuk van *Voor de goede orde*.

Daarin gaat het nog over de naam van de te verenigen kaken. De bonders hebben moeite met de naam 'protestants' of 'evangelisch'. Ze stellen voor: *Hervormde Kerk in Nederland*.

Op hun standpunt: een vondst!

Het program van 1906 kan onveranderd blijven.

En daarmee sak de bewust gekozen positie binnen de kerk, Terzijde is wel de vraag te stellen waarom de bonders hun 'start' nemen bij de Hervorming. De boven geciteerde zin 'Door Zijn leiding in de geschiedenis Rep *Hij* de kerk ook in ons land en onder ons volk te voorschijn door Zijn Woord en Geest' ziet toch niet pas op wat gebeurde in de 16e eeuw. De kerk was hier al eerder! Maar waarom dan niet dáárbinnen gebleven om te strijden voor de waarheid?

In hun pleidooi voor de naam 'Hervormde Kerk in Nederland' geven de bonders zelf toe, dat de kerk van de Hervorming destijds een nadere naam droeg, en wel: 'de Gereformeerde Kerken in Nederland' (zie bijv. het opschrift boven de Dordtse Leerregels, AdS).

Ook is het de bonders bekend, dat eerst aan het eind van de 18e eeuw de naam 'hervormd' om de hoek kwam kijken. Dat gebeurde omdat 'bevindelijken' en 'de middengroepen' de naam 'gereformeerd' niet vonden passen bij 'de verlichten' in de kerk.

Zelf schrijven de bonders nu in hun brochure:

'De eerlijkheid gebiedt ons te zeggen, dat de huidige Nederlandse Hervormde Kerk ~~ook niet meer vol- uit of nog de ~ & een ~~~ meerde Kerk is, de kerkorde van 1951 ten spijt. Als zodanig is de verzwakte benaming, die aan het eind van de 18e eeuw ontstond, nog steeds van kracht.'

Toch kiezen ze voor de naam 'Hervormde Kerk' en wel om de aansluiting bij de hervorming in & 16e eeuw. Vraag iemand nu 'Maar waarom dan niet ook de naam van toen, "Gereformeerde Kerken"?', het antwoord is te lezen op de laatste bladzij van het hier besproken boekje:

'in de benaming 'Hervormde Kerk in Nederland' is continuïteit in de naamgeving van de vaderlandse kerk in dit land gewaarborgd'.

Hoe consequent! Maar ik voeg er aan toe: hoe kortzichtig ook! Om zo je liefde voor 'de vaderlandse kerk' te laten gaan boven liefde voor de kerk zoals de Schrift erover spreekt: een kerk die niet eeuwenlang waarheid en leugen naast elkaar onderdak biedt.

Net als vorige keer wil ik dan ook eindigen met een vraag aan de broeders van de Bond: hoe lang nog verheft u het program van 1906 bóven wat juist de kerk der hervorming als roeping van alle ware christgelovigen in helder onder woorden heeft gebracht in haar Confessie (art. 28 en 29 NGB)?

Toe, verbindt u toch met allen die mét u echt de Waarheid liefhebben. Brengt de schapen van Christus' kudde niet in verwarring en gevaar. Laten we juist als verenigde geformeerden in onze m d o r d samenleving een helder licht laten schijnen. Laat op de grens van een nieuw millennium niemand zich hoeven af te vragen waar je eigenlijk moet zijn voor de Waarheid, bij deze of bij die kerk! Hoe verder we komen in de tijd, hoe belangrijker het éne getuigenis is.

J.E. Kramer

Meditatief

GEGEVEN... TOT MIJN VERLOSSING

'Die Zich voor ons heeft gegeven om ons vrij te maken van alle ?werechtigheid.'

(Titus 2,14a)

De aarde is het terrein van de zonde. In de w e d heerst de zonde. Geen mens komt daar ooit onder uit. Het lijkt wel alsof satan v—voet heeft in het leven van & mensen.
Of hoeft dat niet?

Vaste voet

In het paradijs had de satan eerst geen been om op te staan. Gods schepping was goed. Maar sinds de zondeval heeft de satan vaste voet op aarde gezet. De aarde gaat gebukt onder de macht van de zonde.

Ook in mijn leven is er zonde. Steeds weer probeert satan in mijn leven vaste voet aan de grond te krijgen.

Jezus' dood

God raakt de aarde niet kwijt. Hij verschijnt in die wereld van zonde en dood. Jezus Christus is naar de aarde gekomen. Dat betekent redding!

Want ik weet van het kruis van

Golgotha. Jezus' kruis is mijn redding.

Mijn verlossing ligt in Jezus' dood. Hij offerde zijn leven. Hij gaf zichzelf.

Gevloerd

Door zijn kruisoffer brak Jezus de macht van de zonde. Hij heek satan gevloerd. De zonde is op eigen terrein verslagen, Christus overwon!

Gods genade verscheen in Jezus Christus. Zonde en dood verliezen terrein. Want er is vergeving van zonden. God schenkt verlossing.

Mijn leven

Nu moeten zonde en dood terrein prijsgeven. Zonde en dood hebben in mijn leven geen been meer om op te staan. Want Christus is voor mij gestorven. Hij heeft zichzelf voor mij gegeven.

De zonde is in mijn leven heel sterk. Ik zal er op aarde ook nooit los van komen. En tegelijk: ik gun de zonde geen millimeter van mijn leven. De satan krijgt geen poot aan de grond. Christus heeft zich voor mij gegeven.

Mijn toekomst

Christus bevrijdt mij van mijn zonde en schuld. Hij gaf zichzelf om mijn toekomst veilig te stellen. Zijn dood betekent voor mij de redding van mijn eeuwige dood: het eeuwige leven.

GEDRAAG JE... ALS EEN KIND

S. de Jong

W wandelen met God

Belangstelling voor het kind

Over gebrek aan belangstelling heeft het kind in de kerk altijd te klagen gehad.

'Kinderen horen er in de kerk echt bij, maar leeft dat ook voor ons?', verzuchtte dr. R. Bremmer al in *De Reformatie* van 1955.

Nu is er als het hierom gaat sindsdien gelukkig wel het één en ander veranderd, maar om nu te zeggen dat er vandaag de dag in de kerk genoeg aandacht naar het kind uitgaat...

Temeer daar we van de observatie en inbreng van het kind bepaald niet minder worden.

Van kinderen konden we, juist als het op geloven aankomt, wel eens méér leren dan we denken.

Treffend wordt dat door Markus verwoord in zijn omschrijving van de ontmoeting van Jezus met een aantal kinderen (Mk. 10 : 13-16).

Je ergeren aan het kind

Op het moment waar Markus het hier over heeft, zijn Jezus en Zijn leerlingen onderweg naar Jeruzalem.

Daarbij is over en weer heel wat gesproken.

Jezus heeft onder anderen indringend en diepgaand met zijn leerlingen doorgesproken over het onderwerp 'echtscheiding'. Bepaald geen gemakkelijk onderwerp.

Petrus en zijn collega's willen daar om graag nog eens stevig met Jezus erover doorspreken.

Als er zich dan ook, vrijwel na elkaar, een heel stel ouders met allemaal kleine kinderen bij zich, bij Jezus meldt, met het verzoek of Hij hun kinderen de handen wil opleggen en voor ze bidden, zijn ze bepaald geïrriteerd.

Ze bestraffen die ouden en houden ze tegen.

Wat denken die ouders wel? b Je-

zus' tijd d niet overbezet? En wat moeten die kinderen bij Jezus? En dan te bedenken dat het ten koste van diepzinnige, zware gesprekken gaat.

Zo redeneren deze ambtsdragers geërgerd bij zichzelf! Maar ook ambtsdragers kunnen de plank wel eens mis slaan.

Aandacht voor het kind

Jezus ziet hoe zijn leerlingen reageren. Hoe zij die ouders met hun kinderen streng toespreken.

Maar Hij ergert zich aan die houding van zijn leerlingen.

Da's nog maar zwak uitgedrukt.

Jezus is hevig verontwaardigd over het feit dat zijn leerlingen die ouders met hun kinderen tegenhouden.

Hij waarschuwt ze: 'laat die kinderen bij Me komen, jullie moeten ze niet tegenhouden!'

Jezus ziet kinderen staan.

Daar hebben mensen d eerder een staaltje van meegemaakt.

Dat was toen in de tempel een hele schare kinderen Hem had toegeroepen: 'Hosanna, daar loopt de Zoon van David'.

Toen de Farizeeërs daar boos over werden, had Jezus het ook zo onomwonden voor de kinderen opgenomen: 'Hebben jullie nooit gelezen dat God uit de mond van baby's en kinderen lof heeft bereid?' Jezus heeft aandacht voor kinderen.

Op bepaalde punten worden kinderen door Hem aan ouderen zelfs als voorbeeld voorgelaten.

Voorbeeldigheid van het kind

'Voor zodanigen is het koninkrijk van God', luidt Jezus' waarschuwing aan het adres van zijn leerlingen.

Om er even later aan toe te voegen: 'als jullie het koninkrijk van God

niet als kinderen aannemen, dan zullen jullie het niet binnengaan'. In plaats van kinderen niet te ontvangen en geen aandacht aan ze te schenken, houdt Jezus ze hen als voorbeeld voor.

Om het met de titel van een bekende televisiequiz te zeggen: Bij Jezus is het hier niet 'Zo vader zo zoon', maar 'zo zoon zo vader'.

Waar zit hem dat precies in?

Waarin moeten wij kinderen als ons voorbeeld nemen?

Er is op verschillende dingen gewezen: 'onvoorwaardelijk vertrouwen, de kinderlijke overgave en de aanvaarding' (Ridderbos), 'kindergezindheid en innerlijk kindgeestelijkheid. Een kindeke laat zich voeren, heeft geene pretenties, gelooft, vertrouwt, geeft zich, stelt geen eischen' (Greijdanus), 'eenvoud en de blijdschap' (Versteeg), 'dezelfde onbevangeheid, eenzelfde eenvoud, hetzelfde vertrouwen' (Van Leeuwen).

Stof genoeg om eens over door te denken.

Kinderlijk vertrouwen

Als het gaat over de leiding van God en Zijn besturen van deze wereld, komen bij ons al gauw vragen naar boven. Wij hebben vaak onze bedenkingen en voeren hele diepzinnige gesprekken, bijvoorbeeld over Gods almacht en de verhouding tussen Gods voorzienigheid en menselijke verantwoordelijkheid.

Kinderen hoor je daar niet over:

'God is de liefste en de sterkste Man van de hele wereld, Hij kan alles', daarmee is voor hen & kous af.

En natuurlijk gaat het niet aan om wetenschappelijk bezig te zijn en doordenken van zaken te diskwalificeren.

Maar toch, dat onbekommerde, blinde vertrouwen op God de Va-

der, de almachtige Schepper van hemel en aarde, dat kinderen kunnen hebben... daar kunnen wij, denk ik, nog wat van leren.

Kinderlijk sterven

In zijn boekje *Als de dood vroeg komt*, schrijft de Groningse ziekenhuispredikant F.J.C. Stolp: 'Kinderen hebben een andere houding tegenover de dood dan volwassenen. Deze andere houding wordt voelbaar en zichtbaar in de wijze waarop zij over de dood spreken en de manier waarop zij met de (naderende) dood omgaan. Dat geldt het sterven van anderen.

Als wij met een sterfgeval te maken krijgen hebben we vaak veel verdriet.

Kinderen ook. Toch zijn zij vaak de éérsten die reageren met: 'Eigenlijk hoeven we toch helemaal niet zó verdrietig te zijn, opa is toch in de hemel!'

Dezelfde onbevangenheid geldt vaak ook het eigen sterven.'

In dat verband spreekt Stolp bij kinderen van 'een gelatenheid die overgaat in een waardige en ontroerende overgave aan wat onvermijdelijk komen gaat'.

Een ontroerend voorbeeld daarvan kwam ik tegen in *Een meeuw die wegvliegt over zee...*, het verslag van een vader bij het sterven van zijn 11-jarig zoon.

Op een gegeven moment zegt die vader: 'Paul, je bent nooit alleen, pappa, mamma en Stella gaan met je mee zo ver ze kunnen. Daarna neemt God het van ons over. Je zult zien dat er altijd iemand naast je gaat, die je vast kunt pakken. Heb je een idee hoe het zal zijn, daar waar jij heengaat?'

Hij keek me aan en zei toen aarzelend: 'Ja, als ik daar kom, moet ik zeggen: dag, ik ben Paultje en mag ik bij U blijven van nu af?'

² Dat *opene, onbevangene*, als het gaat over het levenseinde en -begin dat kinderen kunnen hebben... daar kunnen wij, denk ik, nog wat van leren.

Kinderlijke vrijmoedigheid

Over God praten met onze burens of collega's vinden wij in de regel maar knap lastig. Op de één of an-

dere manier generen we ons daar toch een beetje voor.

Kinderen hebben daar vaak weinig last van: 'geloof jij niet in God? – klinkt het, alsof het om een zak knikkers gaat, in de zandbak... dan kom jij niet in de hemel, hoor'.

Evangelisatie, met het evangelie de straat op???

Veel ouderen niet gezien.

Kinderen gaan ons daarin voor.

Die zitten achterop mama's fiets in de drukste winkelstraat, midden tussen alle mensen, rustig knoeterhard de psalm te zingen die ze die week op school hebben geleerd: 'de kerk van alle tijden kent slechts een vaste grond'.

Aan die *vrijmoedigheid en vanzelfsprekendheid* die kinderen kunnen hebben, kunnen wij, denk ik, een voorbeeld nemen.

Kinderlijk geloven

Okke Jager mediteert in zijn *Wij mogen van geluk spreken* over geloven als een kind: 'Stel dat u een zoon had, dat zich volledig onderwierp aan uw vaderlijk gezag; een kind dat onmiddellijk alles doet wat u zegt, dat eerbiedig vraagt: Mag ik alstublieft mijn speelgoed weer opruimen? En dat om klokslag 7 uur waarschuwt: Vader, het is tijd voor u om mij naar bed te sturen! Was het maar waar, zegt u.

Maar stel u voor, dat die gehoorzame jongen nooit 'goeiemorgen' en nooit 'welterusten' tegen u zou zeggen, dat hij nooit u tegenmoet zou vliegen en z'n armpjes om uw hals zou slaan, dat hij u nooit aan uw jas zou trekken: Vader, wilt u me even helpen bij mijn huiswerk? – dat hij nooit zou laten merken dat hij u nodig had, dat hij nooit z'n duim in de hoogte zou steken: zo'n vader heb ik! – Wat dan?

Als God een Vader is, dan wil Hij niet alleen voorbeeldige kinderen hebben; dan wil Hij kinderen hebben die Hem erbij halen: Vader, hoort u nu toch eens! – dat is het gebed – en die het Hem vertellen als zij weer iets gebroken hebben – dat is het berouw – en die bij Hem gaan zitten luisteren als Hij voorleest – dat is het bijbellezen – en die het aan anderen gaan zeggen: wij hebben toch zo'n beste Vader,

Hij doet alles voor ons! – dat is de zending en dat is het zingen in de kerk – en die erop vertrouwen: als Vader het zegt, dan gebeurt het! – dat is het geloof'. Wat je van kinderen al niet kunt leren.

Kinderlijke onbezorgdheid

Hoe vaak zitten mensen niet (onbewust) in de kerk met het idee dat ze zoveel horen te dóen voordat ze het koninkrijk van God kunnen binnengaan.

Je móet dit, je màg dat niet, zórg dat je niet zus en ga niet zo, want anders...

En je hoort nogal eens van mensen die zich in de kerk innerlijk nooit echt vrij voelen, dat ze voor zichzelf in de kerk ook nooit meer echt iets van een feeststemming ervaren. Ook op dat vlak kunnen we van kinderen veel leren.

Wat kenmerkt namelijk nog meer een kind?

Een kind verstaat de kunst om een ander te laten zorgen voor zijn geluk.

Dat is iets wat wij van ze moeten overnemen.

Van God hoeven we niks en krijgen we de grootst mogelijke vrijheid.

We hoeven ons plekje op de nieuwe aarde niet te verdienen.

We hoeven niet in te zitten over de vraag of God ook die en die zonde van ons wel wil vergeven.

We hoeven zonden die we ooit hebben gedaan niet te compenseren.

We hoeven Gods gunst niet af te dwingen.

We hoeven ons niet mooier voor te doen dan we zijn...

Binnengaan in Gods koninkrijk is *kinderlijk eenvoudig!*

We hoeven alléén maar te geloven in de Zoon.

Dan zorgt Vader wel voor de rest.

¹ 'Zulken': het gaat hier dus niet *alleen* om kinderen. Calvijn tekent hierbij aan: 'met dit woord bedoelt Jezus zowel de kleinen als degenen die hun gelijk zijn'. Daarbij zou je kunnen denken aan onze verstandelijk gehandicapte broeders en zusters: 'Voor kinderen en voor koningskinderen is het koninkrijk van God!'

² Een ander ontroerend voorbeeld gaf, nog niet zo lang geleden, ds. J.T. Oldenhuis in deze rubriek door in zijn recensie van: Tettie Hordijk-van der Wielen, *De kleine profeet. Onze Pieter had kanker*, Barneveld 1996 (*De Reformatie* 72 (1997), 356).

INDIVIDUALISERING: HOE GA JE ERMEE OM?

K. van den Geest

Achtergronden

In twee artikelen ga ik in op de individualisering die onze cultuur kenmerkt. In het vorige artikel ging het eerst om de oorzaken van die individualisering. Een conclusie was dat individualisering een historisch verschijnsel is, waarin je ook als christen volop betrokken bent. Vervolgens schetste ik de gevolgen ervan voor onze omgang met het geloof en met de kerk. In dit artikel noem ik nog een aantal effecten en geef ik een aanzet tot een christelijke houding.

Individualisering en persoonlijk leven, relaties etc.

Ook persoonlijke ontplooiing werd belangrijker. Deze mag veel minder 'gestoord' worden, bijvoorbeeld door een huwelijk of een gezin. De binding aan een vaste levenspartner wordt langer uitgesteld. En als het tot een vastere relatie komt, moet die relatie aan hoge eisen voldoen. Daarbij moet elk van beide partners zijn/haar eigen onafhankelijkheid en ontplooiing gegarandeerd zien.

Het is de vraag of kinderen krijgen daarin (direct) past. En als er uiteindelijk kinderen komen, stelt men hoge eisen, zowel aan zichzelf (de opgave om werk en gezin te blijven combineren), als aan het kind. Immers, kinderen krijgen, daar kies je toch voor? Dan moet het ook leuk zijn. En als het niet leuk blijkt te zijn (door ziekte van het kind, of door problemen in de opvoeding), kun je daar maar moeilijk eerlijk voor uitkomen. Je hebt er toch zelf

voor gekozen? Ook in de kerk wordt dit laatste al gezegd tegen vermoeide moeders van grotere gezinnen. En zo kunnen schuldgevoelens zich ophopen.

Relaties staan zo onder druk. Trouwen en trouw zijn zijn niet vanzelfsprekend meer. Daarom ligt hoge prioriteit bij de kwaliteit van een relatie: een huwelijk moet vooral goed zijn. Je hebt er zelf voor gekozen, dus ben je er ook zelf verantwoordelijk voor. Dat komt dan des te meer op je af als het vast of stuk loopt. Ben je verantwoordelijk, dan ben je dat ook voor de mislukking. Niet alleen zet de eis van kwaliteit de trouw onder druk. De eis van kwaliteit roept de mislukking als het ware zelfs op. De bereidheid tot zelfverloochening en vechten voor behoud van de relatie zal dan afnemen. Zodra de basis van liefde niet meer ervaren wordt, is een beroep op trouw bijna kunstmatig. Je merkt dit al bij kinderen op catechisatie. Ze reageren verontwaardigd als de catecheet stelt, dat een huwe-

lijk niet alleen op liefde maar nog meer op trouw gebaseerd moet zijn. Het zal duidelijk zijn, dat dit alles ook psychisch mensen onder grote druk zet. De samenleving is zo complex geworden, dat mensen onder grote spanningen komen te staan. Zodra je minder mee kunt komen in de eindeloze markt van info en impulsen, loop je risico geïsoleerd te raken. Omdat je minder kunt terugvallen op veilige vertrouwde netwerken, moet je veel zelf verwerken. Ook eigen gevoelens, onverwerkt verleden, gebrek aan assertiviteit. Zonder hulp blijkt dit vaak onmogelijk te zijn. Dit zijn de 'ziek makende effecten' van individualisering.¹

Omgaan met een geïndividualiseerde samenleving

Maken we een balans op, dan is duidelijk dat individualisering leidt tot een zeker afstand nemen tot de eigen traditie. De wereld is een markt, hoe maak je de juiste keuzes? Hoe vind je voldoende houvast? In het voorgaande ontmoeten we telkens woorden als 'voelen' en 'ervaren'. Eigen gevoel en gevoelens lijken belangrijker dan 'objectieve' normen en waarden. We leven in de tijd van het gevoel, het gevoel stuurt meer dan de ratio. Om met deze situatie goed te kunnen omgaan, is de eerste voorwaarde, dat we dit erkennen en als werkelijkheid accepteren. Het heeft weinig zin hiertegen te protesteren. Je kunt ook niet tegen een regenbui of een aardbeving zijn. Als we praten over hoe men het leven ervaart en z'n eigen plek daarin, dan is dat vooral ook om naar de problemen te zoeken die men-

sen daarin **kunnen** ontmoeten. Zo dat **we** ook beter **kunnen** helpen en begeleiden. Concreet: als je de wereld als markt ervaart, **hoe overleef** je daarin dan, hoe vind je **daarin** dan nieuwe **ankerpunten**? **Daarin** hebben moderne mensen hulp nodig, hulp van een eigentijds vertolkt evangelie, de vastheid en nist van een God die vooral **een** Vader is. Een Vader die **zijn** richtlijnen geeft, een Vader die zorgt, een Vader die **geduldig** is, een Vader die **vergeeft**.

Zoals gezegd, **kritisch** afstand nemen **van** je eigen cultuur is maar **beperkt** mogelijk. Belangrijker is het om de taal van **die cultuur** te verstaan. **Waarom? Omdat je dan ook in die taal kunt antwoorden!** **Daarom** moeten **we** naar **twee** kanten **ons** oor en hart goed te luisteren leggen: naar het Woord **van** de **Here**, en **tegelijk** naar de stemmen uit onze wereld. In dat licht geef ik enkele aanzetten.

Geloof en geloofsoverdracht

Wat betreft het **geloof** en **geloofs**-overdracht is een doorleefd voorbeeld van ouders, opvoeders en **onderwijsgevend**en letterlijk **van levensbelang**. Natuurlijk wordt geloof overgedragen door **te** vertellen, te onderwijzen, te 'preken'.

Maar het **komt** mij voor, dat we daarin als **gereformeerden** niet zo zeer tekort schieten. **Wet** we nog **vaak** onvoldoende **zien**, dat is dat geloof niet **al**ken door te **spreken** maar ook door te luisteren wordt overgedragen. Wat **Jakobus** in 1,19 zegt, geldt niet alleen maar van kinderen en **leerlingen**, maar ook van ouders en onderwijzenden: 'ieder **mens** moet snel zijn om te horen, langzaam om te spreken'. Het kon wel **eens** zijn, dat we het spreken lang moeten uitstellen, om eerst maar **eens** serieus te **luisteren**. Zou zo'n houding niet **meer** overtuigend zijn **dan** onze prekerige gesprekjes met kinderen en jongeren? Want wat is luisteren eigenlijk? Het is: respect hebben. Het gebod 'eer uw vaders en uw moeder'

wordt vaak uitgelegd als: **kinderen**, heb respect voor je ouders. Wordt het niet tijd om het **ook** eens om te draaien: **ouders** (en andere **onderwijzenden**), heb respect voor de jongeren!? Respect voor jongeren is, dat je hen de ruimte geeft om **hun vragen te hebben**, hun **kritiek** te uiten, ruimte om te zoeken, om te uiten **op** welke manier zij de dingen beleven. Ruimte is ook, dat er **niet onmiddellijk** vrees voor veroordeling hoeft te zijn. Dat betekent heus geen kritiekloze ruimte: **ruimte** is altijd een **begrip** dat **ook grenzen** impliceert.

Opvoeding en onderwijs **zijn** spannender dan ooit, omdat je je als **apvoeder** en geestelijk **leidsman** (-vrouw) niet **kunt veroorloven** je te verschuilen achter **de muur** van de **autoriteit** die alles weet en **alles** op de juiste **manier** doet. We moeten vragen open **kunnen** laten, kunnen zwijgen, onze **leerinhouden** kunnen doseren (i.p.v. **doceren**), de juiste **vragen** kunnen stellen.

Maar dan gaat het om een **houding**. Geloof draag je over door **geloofwaardigheid**. De persoon **van** de verteller is altijd al **belangrijk** geweest (denk aan de **onderwijzer** die 'meesterlijk' kon **vertellen**, en aan de grootvader die **warm** kon bidden). **Maar** juist dat **zelf zijn** wat je zegt, is dat niet ons zwakke punt vaak? **Zien** kinderen hun ouders op de knieën gaan, verdriet hebben om **hun** zonden en gebreken, herkennen ze blijdschapen & &baarheid **in** de omgang van hun ouders met de Here? Tot mijn eigen beschaming moet ik deze dingen **zeggen**...

Als het gaat om het overdragen van normen en levensstijl, zal deze expliciet **verwor**teld moeten zijn in een levende verhouding met de Here. Niet de regels overtuigen, maar de liefde **voor** (een leven met) God. Vaak maken jonge mensen keuzes (samenwonen, uitstel van kinderzegen, etc.) **vanuit** geseculariseerd denken. Dat wil zeggen: bij keuzes speelt **vaak** minder **een** rol, dat je een verhouding met je Schepper en

je Verlosser hebt en vanuit die **omgang** je keuzes bepaalt. Dan zullen we in **onze** reactie daarop niet moeten ingaan op de **buitenkant** van gedrag en keuzes, **maar** **voord** op de **vraag**, of de **Here** ook in het hart van hun leven staat.

Kerk en kerkkeus

Als het gaat om de **kerk** en de **kerkkeus**, **legden** we in het verleden vaak **alle** nadruk op de **norm**: waar **hoor** je thuis, waar roept God. Maar vandaag zien mensen zich geconfronteerd met een scala aan **kerken** en richtingen. **Zij** hebben het gevoel dat **ze moeten kiezen**, of bij verhuizing naar **een andere** plaats hun **keuze** moeten herzien. En op grond waarvan kies je **dan**? Op grond van de kerkgeschiedenis, en **van** wat daarin volgens **Gods Woord** de lijn is van Christus' **werk**? Steeds vaker komen **ook** andere **overwegingen** aan de **orde**: op het vlak **van** de 'kwaliteit **van** gemeente-zijn'. Doen **die** niet terzake? Dat is alweer zo gauw gezegd. Al toon je onweerlegbaar **aan**, dat dergelijke overwegingen **niet** de belangrijkste (horen te) zijn, je **zult** merken dat men zich daardoor niet meer laat overtuigen. Je hebt het dan opnieuw keurig 'dichtgetimmerd', maar hoe mooi het huis van jouw **argumenten** ook staat, het **inspireert** blijkbaar niet.

Daarom moet je **meer** uit de **kast halen** dan alleen de argumentatie **van** wat **Schriftuurlijk** en gereformeerd is. Wij **moeten** ons **laten** uitdagen tot **een** werkelijk inspirerende manier van kerk-zijn! Laten **we** eraan **werken**, dat er **zéér** goede **argumenten** zijn voor jonge **mensen** om zich juist bij **déze kerk** te voegen, waarvan jij vindt dat **ze** daar horen! Met andere **woorden**: vroeger **konden** we als het ware uit Schrift en belijdenis aantonen, **welke kerk Gods kerk** was. Maar nu moeten we daarnaast accepteren, dat je er daarmee niet **komt**. We moeten **zorgen** voor een goede 'concurrentie-positie'. Niet, dat kerken van gereformeerde belijdenis

N

nieuw uitgekomen

tegen elkaar zouden moeten gaan opbieden. Maar **stel** ook **de** vraag: waarom **zou** jij kiezen voor deze kerk? Daag ze uit tot deelname. Laat de **kerk** een levende en aantrekkelijke gemeenschap zijn. Juist hier zouden **we** creatief moeten zijn: vormen **van** **gemeenschapsbeoefening** zoeken, die aansluiten bij de moderne leefwereld. Niet **alleen** maar met de mond belijden, dat de **kerk** 'gemeenschap van heiligen' is, maar dat ook werkelijk zichtbaar maken.

Wat **gemeenschap** vooral niet moet zijn, is verstikkend. Moderne **men**-sen zoeken ruimte, ruimte **waarin** men **vooral** tegelijk veiligheid ervaart. Dat betekent, dat men niet bang moet **zijn** voor onmiddellijke veroordeling **bij** een afwijkende mening of gedrag. **Ook** moet er ruimte zijn om te kunnen **kies**zen, op welke manier jij wilt **deel**nemen aan het gemeenteleven. Daag **men**-sen uit tot deelname, in plaats van dat we ze alleen maar op verantwoordelijkheden en plicht aanspreken. **Laten** we in de kerk **kom**en met een **breder** en gevarieerder aanbod van 'keuze-mogelijkheden' als het gaat om thema's en groepen (voor **bijbelstudie**, **gebed**, **onderling** contact, enz.).

Kerkdienst

Ook met betrekking tot de kerk-**diensten** moeten **we** werken aan een uitnodigende en inspirerende manier **van** **samenkomen** van de gemeente. Ik ben bang, dat we op dit gebied **opnieuw** de boot **gaan** mis-sen. Als het gaat om de vormgeving **van** de eredienst, wordt in de kerken 'stijl' erg benadrukt. Daarbij wordt echter niet de vraag gesteld: **wélke** stijl? Wordt deze **niet** wat burgerlijk ingekleurd (orde, rust, (eerbied)waardigheid)? Maar deze invulling staat erg ver van velen af. Dat geldt zeker ook van de **nogal** hoogkerkelijke liturgische beweging met **haar** nadruk op poëtisch en muzikaal niveau. Wat mensen allereerst in kerkdiensten lijken te zoeken, is **herkenbaarheid**. Het

lijkt van groot belang, dat we ons bevrijden van steriliteiten voorspelbaarheid, en dat er ruimte **komt** voor variatie, creativiteit en een 'lossere' manier **van** **samenkomen**. Vooral **moeten** **we** daarin zoeken naar manieren waarop men persoonlijke betrokkenheid kan ervaren: opgeven van voorbeden, **van** een te zingen lied, inschakeling van meerdere stemmen in de Schriftlezingen, e.d. **Veel** invloed heeft de algehele sfeer: ervaren mensen dat ze **welkom** zijn? Dat vraagt **allereerst** een blij verrast zijn met elkaar, in de sfeer **van** 'fijn dat ik je **zie**!'

Dit zijn maar enkele kleine aanzetten. De algehele boodschap **moge** intussen duidelijk zijn. **Gerefor**-meerde ouders die **hun** kinderen naar **gereformeerd** onderwijs sturen, krijgen steeds **vaker** de vraag voorgelegd: waarom kiest u juist **voor** **déze** school? Zo'n benadering past goed bij deze tijd. Keuzes **moeten** niet **meer** als vanzelfsprekend worden beschouwd. **Dat** geldt **ook** voor geloof en **kerk**. Laten we elkaar inspireren en uitdagen: 'Kom, ga met ons en doe als **wij**!' Maar dat vraagt dan wel, dat men moet kunnen **zien** wat dat is. Anders kan **men** niet 'doen zoals wij'.

¹ F. de Lange, *Ieder voor zich?* (individualisering, ethiek en christelijk geloof). Kampen 1993, 23v.

Geloven met hoofd en hart, geschreven door Thijs Weerstra. De auteur neemt er geen genoegen mee, dat wij **aan** het einde van de twintigste **eeuw** ook aan het einde gekomen zijn van ons geloof. Hij vraagt zich in het boek, aan de hand van **verschillende** geloofsthemata's, af wat dat geloof voor de volgende eeuw en voor de komende generatie zou kunnen betekenen. Uitgeverij **Kok**, f 19,90 (92 blz.).

Lange nachten, een kinderboek met drie verhalen over de geschiedenis van de **Joden**, dit i.v.m. het **3000-jarig** bestaan van Jeruzalem. De auteurs zijn Frans van Houwelingen, Henk Koesveld en Bert Wiersma. De Vuurbaak, f 5,95 (71 blz.).

Tekko the Fugitive, door Alie Vogelelaar. Een kinderboek over de Indonésische jongen Tekko die in aanraking is gekomen met een zendeling, 'de witte man'. Het is in het Engels geschreven.

Besteladres: Inheritance Publications, Box 154, Neerlandia, Alberta T0G 1R0, Canada, \$ 5,85 (92 blz.).

Jessica's first prayer & Jessica's mother, eveneens in het Engels geschreven, twee verhalen van Hesba Stretton in één band.

Besteladres: Inheritance Publications, Box 154, Neerlandia, Alberta T0G 1R0, Canada, \$ 6,70 (123 blz.).

Jacht op de verdwenen buit, deel 8 uit de 'Chris en Jorieke'-serie van Bert Wiersma. De Vuurbaak, f 15,95 (120 blz.).

DE KONING GESTORVEN

(Johannes 19,31-37)

P.H.R. van Houwelingen

Schriftstudie

De gekruisigde koning van Israël is gestorven. Nu wordt zijn dood officieel vastgesteld (19,31-37). Een soldaat doorsteekt de Gestorvene met zijn lans. Dit was de laatste daad van de executeurs. Johannes was er getuige van. Deze opmerkelijke gebeurtenis heeft alleen hij beschreven. Hij mag ook, hoe de Schriften erdoor vervuld werden. Nadat over deze dingen is dit - inmiddels derde - artikel.

Zowel voor het vaststellen van Jezus' dood als voor de begrafenis (19,38-42) wordt Pilatus officieel om toestemming gevraagd. Hij is nu veel toegeeflijker tegenover de joden dan tijdens de kruisiging en daarvoor. Blijkbaar was ook de Romeinse gouverneur gebaat bij een snelle afwikkeling van de zaak Jezus.

Niet gebroken, maar doorstoken (vss. 31-34)

De joden hebben drie redenen voor hun verzoek om de gekruisigden de benen te laten breken en daarna te laten verwijderen.

1 Volgens de mozaïsche wet moesten geëxecuteerde misdadigers nog dezelfde dag begraven (Dt. 21,22-23; Josefus, *De joodse Oorlog* 4,317).

a Het was vrijdag, voorbereidingsdag voor de heilige sabbat
V * * * * *

3 De volgende dag zou een bijzondere sabbat worden ('want

groot was de dag van die sabbat'). Het was immers Pascha: de tweede feestdag, waarop de eerstelingsgarve van de oogst aan de Here werd opgedragen (Lv. 23,11), zou in dit geval samenvallen met de sabbat. Daardoor werd de heilige feestvreugde vergroot. Men wil die vreugde niet laten bederven door de afschuwelijke aanblik van gekruisigden op Golgota.

Om de dood aan het kruis te versnellen kenden de Romeinen het zogenaamde *crurifragium*: met behulp van een zware ijzeren staaf werden beide onderbenen van de gestrafte verbrijzeld. Daardoor werd het onmogelijk zich nog langer op te richten. Passief hangend aan zijn polsen stierf de gekruisigde dan binnen een kwartier.

Zo gebeurde het bij de mannen die samen met Jezus gekruisigd waren. Het laatst komen de soldaten bij het middelste kruis: Zij willen de jodenkoning het langst laten lijden. Daar constateren zij dat Hij al gestorven is, zodat zijn benen niet ge-

broken behoeven te worden. **M**leen moest de **V** officieel zeker gesteld worden met een doodsteek dwars door het hart. Daartoe doorsteekt een van de soldaten Jezus' zijde met zijn lange, dunne lans (*lonché*). En onmiddellijk komt er behalve bloed ook water uit de wond. In het feit dat het bloed zichtbaar vermengd was met of gevolgd werd door lichaamsvocht (ten gevolge van longoedeem) zagen de soldaten een steekhoudend bewijs dat de dood kort geleden was ingetreden. De koning van Israël is werkelijk gestorven.

Verschillende uitleggers zien de waarneming van **bloed en water** als bestrijding van het docetisme, waarin werd beweerd dat Jezus een schijnlichaam had en dus niet werkelijk gestorven zou zijn (zie bijv. Carson). De lanssteek zou dan de realiteit van zijn menswording onomstotelijk aantonen. Hierbij wordt wel verwezen naar 1 Joh. 5,6: gekomen via water en bloed. Daar staat echter het water voor zijn doop en het bloed voor zijn dood.

— drielat getuigen: **God heeft ons eeuwig leven gegeven in zijn zoon Jezus Christus. Er is in heel het verhaal van de kruisiging geen spoor van anti-docetische tendensen.**

Volgens de opvatting van vele kerkvaders (zie Lindijer) is hier sprake van een godswonder: twee gescheiden stromen van bloed en van water duiden respectievelijk avondmaal en doop aan als voortvloeiend uit de dood van Christus. Dit laatste zou naar de mening van Calvijn en Van den Bussche minstens de bijbedoeling van Johannes geweest zijn. Hier rijst de vraag

waarom eerst bloed en pas daarna water wordt genoemd; gaat het avondmaal aan de doop vooraf? Daarom beperken moderne uitleggers zich vaak tot het paradoxale motief van leven middenin de dood. Mede gezien de volgende getuigenverklaring dient de waarneming van bloed en water als overlijdensakte (Ridderbos).

De ooggetuige (vs. 35)

Nu presenteert zich aan de lezers een betrouwbare ooggetuige, die bovendien het gebeuren op Golgota weet te duiden in het licht van de Schrift. Jezus' lievelingsleerling, die aan de voet van het kruis stond, heeft zich niet onbetuigd gelaten. Johannes de apostel was erbij aanwezig toen zijn eerste leermeester, Johannes de Doper, het Godslam aanwees en getuigde van wat hij had gezien en gehoord: Jezus is de zoon van God (1,34). Nu is de apostel zelf ooggetuige. Tot op hoge leeftijd heeft hij verslag gedaan van wat hij op Golgota had waargenomen (zien en getuigen: 1 Joh. 1,2; 4,14). Zo bleef Johannes steeds weer als getuige van de kruisiging optreden. Hij had Jezus in zijn lijden en dood gezien als het Lam van God, dat de zonde van de wereld wegdraagt. Dit apostolisch getuigenis is volgens vers 35a ingegeven door de hemel, heb geeft een waarachtige verklaring van wat aan het kruis is geschied (*alèthine murturia*).

Johannes heeft de feiten nauwkeurig geobserveerd. Hij spreekt dus de zuivere waarheid, en wel met het oog op het geloof van diegenen die zich op zijn getuigenis baseren. Zo worden de lezers van het evangelie in vers 35b aangesproken met de woorden: 'En die persoon weet dat hij de waarheid spreekt, zodat ook u gelooft'. Er is blijkbaar iemand die de betrouwbaarheid van het ooggetuigenverslag weet te bevestigen. Maar wie? Sommigen denken aan de gekruisigde en inmiddels in de hemel verheerlijkte

Jezus, die als enige weet dat zijn getuige de waarheid spreekt. Het gaat echter niet over de hemelse waarheid, maar over de aardse feiten. Bovendien is dit getuigenis rechtstreeks geadresseerd aan de lezers van het evangelie (vgl. 20,30-31). Het moet daarom wel de evangelist zijn, die over zichzelf spreekt in de derde persoon. Wat de apostel Johannes als getuige gedurende heel zijn leven heeft verklaard, blijft hij als evangelist tegen het eind van zijn leven vertellen (Van den Bussche; Ridderbos).

Miet gebroken (vs. 36)

Johannes heeft zijn getuigenis van de gestorven koning schriftelijk vastgelegd vanwege de doelstelling van zijn evangelie: de lezers stimuleren tot geloof (zie 20,30-31). Het gaat hem om de heilsbetekenis van Jezus' dood. Met dat oogmerk citeert hij een tweetal toepasselijke woorden uit de Schrift, die hij op Golgota in vervulling zag gaan. Zo wordt ook door de Schrift de juistheid van de door hem persoonlijk waargenomen en te boek gestelde feiten bewezen.

De eerste bewijstekst luidt: 'Geen been van hem zal worden verbrijzeld'. Dit kan een citaat zijn uit de mozaïsche wetgeving over het eten van het paaslam (Ex. 12,46; Nu. 9,121, maar ook een uitspraak over goddelijke bewaring van de lijdende rechtvaardige (Ps. 34,21). Beide alternatieven worden wel verdedigd, maar de formulering maakt het waarschijnlijk dat de evangelist een joodse traditie volgt, waarin genoemde passages werden gecombineerd (Menken). De lijdende Rechtvaardige is het Lam van God. Jezus werd door God aan het kruis bewaard om als een gaaf offerlam te kunnen dienen. Twee ongeschonden benen bewijzen dat God zijn lijden tot offer heeft bestemd. Er is daarom onvoldoende reden om het lijdensverhaal van het vierde evangelie zo uit te leggen, dat Jezus hier getekend zou worden als

het ware paaslam. Het Lam van God, aangewezen door Johannes de Doper (1,29), is ook niet per se het paaslam. En de mozaïsche voorschriften over het eten van een heel lam hadden betrekking op de dag voorafgaande aan de viering van het Pascha. Noch in de lijdensgeschiedenis, noch in het Johannes-evangelie als geheel wordt uit Jezus' dood tijdens het Pascha geconcludeerd dat Hij het ware paaslam is (Van den Bussche; Ridderbos).

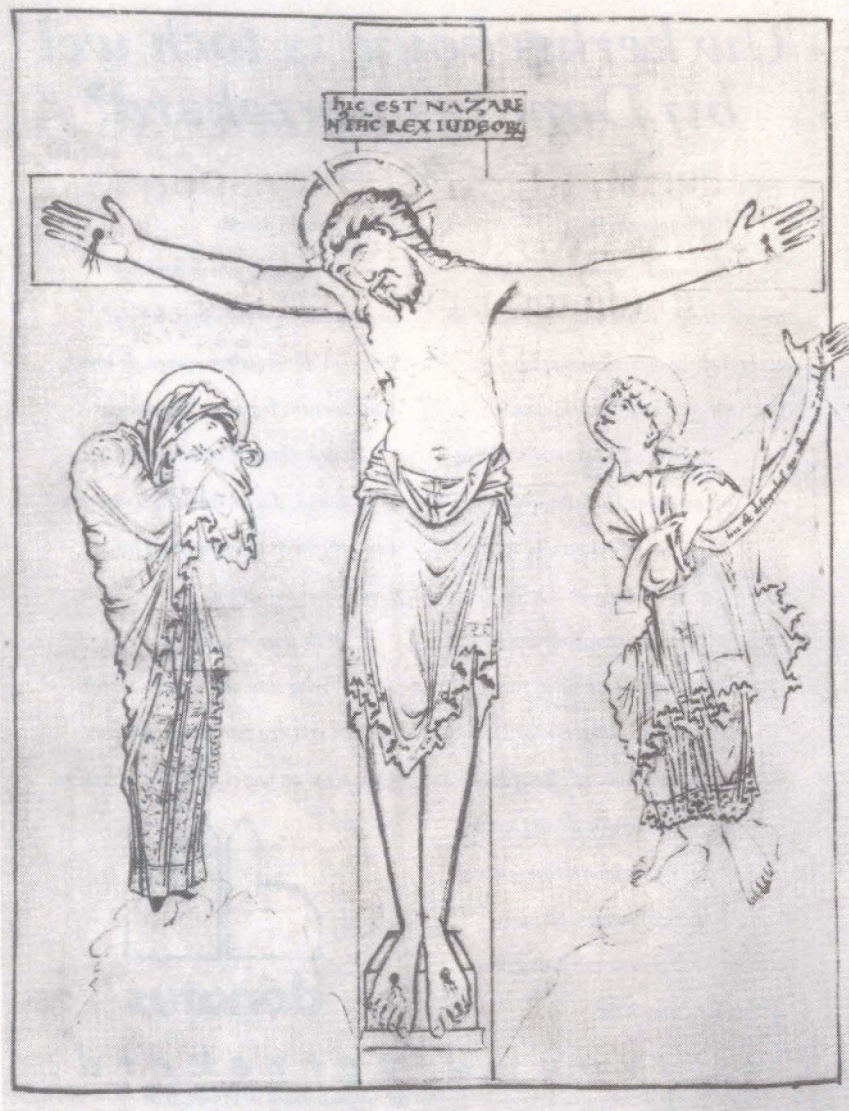
Wanneer Paulus schrijft: 'Want ook om Pascha is geslacht: Christus' (1 Kor. 5,7), gaat het hem niet om een uitgewerkte Pascha-typologie, maar om het ongezuurde brood van reinheid en waarheid dat de Korintiërs meten zijn.

Wel doorstoken (vs. 37)

De tweede bewijstekst luidt: 'Ze zullen opzien naar degene die ze hebben doorstoken'. Dit citaat is zonder twijfel afkomstig uit Zacharia 12,10, een profetie die eveneens in Mt. 24,30 en Op. 1,7 wordt aangehaald en die reeds in de vroeg-christelijke traditie werd toegepast op de wederkomst van Christus. Tegenwoordig zoeken de meeste exegeten de vervulling niet in de verre, maar in de nabije toekomst. Verwijzend naar Zacharia 12,10a en naar Johannes 3,14-15 denkt men dan aan een geestelijk bezien van de Doorstokene: van de Gekruisigde gaat universele heilskracht uit (De Ru).

De vraag is echter of dergelijke interpretaties van het kijken naar de Doorstokene zich niet te ver verwijderden van Golgota. Degenen die opzien zijn identiek met degenen die doorstoken hebben. Terwijl Zacharia de inwoners van Jeruzalem tekent die rouwen om een door hen vermoorde man, vermeldt Johannes alleen een lanssteek van Romeinse soldaten. Nadat zij Jezus hadden doorstoken, keken zij nog naar Hem op, namelijk om te controleren af hun slachtoffer gestor-

Kruisiging met Maria en Johannes, tekening uit een Engels Psalmboek, rond 1150. Londen, British Museum.

Kruisigingsvoorstellingen kunnen in twee groepen worden verdeeld: de over de dood triomferende en de voor de verzoening de dood ingegane Christus. De oudste, de overwinnende Heiland, hangt rechtop aan het kruis en staat op zijn voeten. Hij is met 4 nagels vastgetimmerd. De jongere versie, vanaf de 12e eeuw, toont een gestorven Christus, het hoofd opzij gevallen, de ogen gesloten, het lichaam uitgemergeld. Beide voeten liggen over elkaar en zijn met een spijker vastgezet.

Deze kruisiging, getekend in Winchester of Ramsey Abbey in de trant van het Utrechts Psalter, is duidelijk een overgangsvorm. Links en rechts van de Gekruisigde zien we, op nauwelijks aangeduide heuveltjes, de treurende Maria en een jubelende Johannes.

Voor de laatste is zeer opvallend. Hij is zeer actief bij het sterven van Christus betrokken en verheugt zich er zichtbaar in. Met een pen die hij in de hand houdt heeft hij zojuist op een tekstband de zin geschreven: 'Dit is de discipel die van deze dingen getuigt' (Joh. 21,24), en houdt die woorden ons voor.

JMdJ

ven was. Van dit onverdachte bewijs van zijn dood spreekt ook het tweede Schriftwoord.

Voor deze betrekkelijk eenvoudige

interpretatie van een bijzonder moeilijke tekst pleit het geheel van de volgende argumenten:

1 Vanuit de profetie gezien is de

toekomstige tijd gerealiseerd bij de kruisiging, zoals blijkt uit vergelijking van het tweede citaat met het eerste. Een lanssteek vervulde deze profetie.

2 Met beide citaten beoogt Johannes slechts een samengesteld schriftbewijs te geven voor het optreden van de Romeinse soldaten, zoals het door hem als ooggetuige is waargenomen en geïnterpreteerd.

3 Elk citaat afzonderlijk heeft betrekking op wat de gestorven koning overkwam: het eerste verklaart dat zijn benen niet verbrijzeld zijn, het tweede dat zijn zijde wel doorstoken werd.

4 Het rouwbeklag uit de profetie van Zacharia, typerend voor de berouwvolle houding onder de inwoners van Jeruzalem, blijft in Johannes onvermeld; voor de evangelist zijn de gedetailleerde feiten zelf belangrijker dan de menselijke reactie daarop.

5 In Openbaring 1,7 gebruikt Johannes weer precies hetzelfde werkwoord (*exekentēsan*). Om die reden kunnen de woorden 'ook zij die Hem doorstoken hebben' als verbijzondering van het voorafgaande worden opgevat, verwijzend naar zijn getuigenis bij de kruisiging. Elk oog zal Hem zien als Hij komt, dus óók de ogen van het Romeinse executiecommando!

De oorspronkelijke Hebreeuwse tekst van Zacharia 12,10 heeft niet de derde, maar de eerste persoon enkelvoud. Dan spreekt God volgens de profeet over zichzelf: 'Zij zullen Mij aanschouwen, die zij doorstoken hebben'. Reeds door Calvijn werd dit 'doorsteken' figuurlijk opgevat als aanduiding van goddelijke gekrentheid (vgl. Kl. 4,9). Wil de evangelist met zijn citaat zeggen dat God zelf, in de persoon van Jezus, aan het kruis werd doorboord? Maar waarom wordt dan geen vertaling van de Hebreeuwse tekst gegeven? Johannes kan dit woord van Zacharia

aanhaken omdat de Doorstokene hier niemand anders is dan Gods eigen zoon.

Uit het optreden van de soldaten blijkt dat Jezus na zijn kruisdood alsnog hun aandacht trok, hoewel men normaal niet meer omkijkt naar iemand die op zo'n vernederende manier gestorven is. Ook dit gegeven ligt in de lijn van Zacharia's profetie. En het sluit aan bij de uitgesproken verwondering over het sterven van deze Gekruisigde, waarvan de andere evangeliën melding maken, niet alleen door de Romeinse centurion (Mc. 15,39; Lc. 23,47), maar ook door zijn mannen die bij Jezus de wacht hielden (Mt. 27,54): Hij was werkelijk de zoon van God!

Verwijzingen

In dit artikel is verwezen naar H. van den Bussche, *Het boek der passie. Verklaring van Johannes 18-21*, Tiel/Den Haag 1960; J. Calvijn, *Het evangelie van Johannes* (vert. G.L. Goris), Goudriaan 1971²; D.A. Carson, *The gospel according to John*, Leicester/Grand Rapids 1991; C.H. Lindijer, *De sacramenten in het vierde evangelie*, Haarlem 1964; M.J.J. Menken, *Old Testament Quotations in the Fourth Gospel. Studies in Textual Form*, Kampen 1996; H.N. Ridderbos, *Het evangelie naar Johannes: proeve van een theologische exegese*, deel 2, Kampen 1992; G. de Ru, 'Zij zullen zien op Hem, dien zij doorstoken hebben' (Joh. 19:37)' (*Kerk en Theologie* 30 [1979] 89-104). J. Wilkinson, 'The incident of blood and water in John 19.34' (*Scottish Journal of Theology* 28 [1975] 149-172), informeert uitvoerig over de medische aspecten van een lanssteek in de hartsreek.

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als bratt-, storm- of andere schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij Donatus zijn verzekerd. Gewoon, omdat Donatus in de praktijk bewijst om te zijn wanneer Donatus het meeste nodig is! Bij calamiteiten van welke omvang en aard dan ook. Op basis van op maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus kiezen voor verantwoorde bestedingen. Jaarlijks wordt de winst van Donatus in de vorm van premierestitutie terug betaald. In de afgelopen 10 jaar bedroeg deze premierestitutie gemiddeld maar liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus is een onderlinge verzekeringmaatschappij. En dat betekent dat de leden samen de kracht van Donatus bepalen. Een gemeenschapsgedachte die er inmiddels toe heeft geleid, dat er ruim 75% van alle kerkgebouwen in Nederland bij Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk gesprek met één van onze adviseurs. Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.a., Postbus 5055, 5201 GB 's-Hertogenbosch, tel. 073-612 21 66

Het nieuwe Handboek 1997

Ten dienste van de Geref. Kerken in Nederland

Paperback, 368 pag., **£ 17,50**

Heeft u de uitgave 50 jaar HANDBOEK?

Hierin zijn de belangrijkste kerkelijke gegevens van **1945-1995** opgenomen. Een zeer handig naslagwerk

Geniet **f 27,50**

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.
Postbus 25 - 4460 AA Goes - Tel. 0113-215591

Verkrijgbaar bij de boekhandel

Evangelisatie en zending

Op het zendingsveld valt niet alleen te oogsten, maar ook te leren. Een boer die ploegt moet, ondanks het spreekwoord, toch echt af en toe eens achterom kijken. Lopen de voren wel rechf? Maar meer nog, voordat hij gaat ploegen, bedenkt hij wel met welke ploeg, hoe diep en voor welk gewas hij gaat ploegen. Ja, moet hij wel ploegen? Kan hij niet beter het land een jaar met rust laten, er groenbemesting op zetten om over twee jaar des te meer opbrengst te hebben? Een GMO-Symposium over Zending, naar aanleiding van honderd jaar Middelburg-1896, gehouden in Zwolle, wilde achterom kijken in de geschiedenis om des te beter verder te kunnen in de komende tijd van zending en oecumene. Wie open ogen heeft voor de winst- en verliesrekening van de zendingsgeschiedenis, is beter in staat de hand aan de ploeg te slaan.

Het eerste wat bij de zendingsgeschiedenis opvalt is dat die geschiedenis niet los staat van de rest van de wereld, haar geschiedenis en ontwikkelingen. Heel duidelijk is dat bijv. bij de val van de Berlijnse Muur. Toen ging de deur open naar Oost-Europa. Maar niet alleen voor onze zending! Tientallen, honderdtallen zendelingen en organisaties stortten zich op, je zou bijna zeggen, die arme Oost-Europese landen. Daaronder zaten ook sectarische propagandisten: voor New Age, voor Hare Krisna, voor Zen-Boeddhisme en Baghwan. Je weet

dus wel waar je aan begint als je in dat, oneerbiedig uitgedrukt, 'zendings-circus' mee gaat doen... Ook op minder opzienbarend terrein is er overlap tussen ontwikkelingen op allerlei gebied in de wereld van de zending en de wereld zoals we die thuis kennen. In dit artikel wil ik ingaan op de ontwikkelingen op het gebied van kerk en theologie i.v.m. de zending.

Kerk, theologie en zending

1. Eenheid van de Schriften

Wat het meest in geding is geweest

de laatste honderd jaar, is wel de strijd om het gezag van de Schrift. Als je er niet meer van overtuigd bent dat God Zelf zorg droeg voor het bewaren van het evangelie is dat niet alleen afbraak van de kerk, maar ook dynamiet onder de zending. De echte draagkracht van de zending valt onder je weg. Natuurlijk kun je wel uitzenden, maar dan gaat het om bijv. verbetering van samenleving, mensenrechten en democratie. Op zich eerbiedwaardige doelen, maar geen bijbelse zending. De erkenning van de Schrift is niet alleen de motivatie voor zending, maar ook onmisbaar voor de verkondiging aan ongelovigen. Hoe zou je hen durven oproepen tot bekering in jôuw Verlosser, als Hij niet Zelf deze opdracht gaf?! Maar ook als Hij niet één boodschap zou geven in Oud en Nieuw Testament. In de moderne theologie wordt de bijbel gezien als een bundel van min of mee samenhangende boeken, elk met z'n eigen leer en opvatting. Als die niet met elkaar kloppen geeft dat niets, want wie kan nu zeggen wie gelijk heeft en wie niet. Laat alles maar naast elkaar staan en pik er iets op wat je inspireert of stimuleert, een voorbeeldfiguur of een bepaald ritueel gedrag. Dat relativiseren van de Schrift is funest voor de zending. Vele volken accepteren graag de verhalen uit het Oude Testament over schepping, zondvloed, geschiedenis van een uitverkoren volk, leefgewoonten van Israël enzovoorts. Ze herkennen er veel in, ja, ze identificeerden zichzelf vaak met Israël. Of ze zeggen dat God Zich in hun traditionele religie net zo geopenbaard heeft als bij Israël in het Oude Testament. Het is dan zaak als zending

de **eenheid** van Oud en Nieuw te laten zien. Dat de **belofde** verlosser van **Gen. 3 : 15** de Christus van het Nieuwe Testament is. En dat het hele Oude Testament verkondiging van dat evangelie is. **Daarom** moeten ook de preken uit het Oude Testament staan in het kader van de **heilsgeschiedenis** die uitloopt op en vervuld wordt in Jezus Christus, de Gekruisigde, die opstond uit het graf.

2. Antithetische benadering van de religies

Door het **loslaten** van het **Schriftgezag** in de moderne theologie, weet men ook geen raad meer met de andere religies. **Waarom** zouden die veroordeeld moeten worden? Die mensen geloven **toch**, net als wij, in een bepaalde openbaring, al of niet op **schrift gezet**? inderdaad, dan kom je uit bij de 'dialoog'. Het gesprek op basis van **gelijkwaardigheid** van de religies. Dan valt er altijd wel wat goeds te zeggen en te leren van **allerlei religies**, en zeker van hun aanhangers. **We zijn ook inderdaad** d's mens echt niet beter dan die niet-christenen.

Maar **wat anders is**, of je met die religies ook echt behouden wordt. **Daarin is de hele Schrift duidelijk**: nee! Religies zijn evenzovele bewijzen van georganiseerd verzet tegen God. De Schrift spreekt antithetisch tegenover die afgodendienst. **Zeker**, in het Oude Testament moest Israël soms de volken in Kanaän uitroeien om ruimte te krijgen voor het eigen volk. Daarvan is geen sprake meer in het Nieuwe Testament. Maar dat vermindert niet de afwijzende **kritiek** op de afgoden en hun aanhangers. **Alleen** in Christus kun je behouden worden. Dat is een **duidelijke streep** door de heilsverwachting van de volken.

Op het veld **voel** je je dan als zending in de steek gelaten door al die kerken en geleerden die ons maar wijs **d e n** dat er zoveel waarde in de religies valt waar te nemen. Dan ga je opnieuw de noodzaak en de diepte zien van de anti-

these, die God vanaf de paradijsbelofte **inzette**. In Nederland, ook in onze kerken, is die **antithese-gedachte** wel eens bespot, als een bewijs van halsstarrigheid, ouderwets geloof en eigenwillig isolément. Onze kerken zijn er om bespot dat we daarmee ons eigen **gelijk** willen afdwingen.

Och, misschien werd het woord '**antithese**' wel eens te snel gebruikt voor bijzaken. Maar wie eenmaal de niet-christelijke religie in de ogen heeft gekeken, de ellende er van gezien heeft in de praktijk, ook in zijn eigen hart, is dankbaar dat die '**antithese**' onder ons in ere bleef en blijft. Niet als vrijgemaakt kenmerk, maar als universele christelijke plicht tot christelijke positiebepaling. Juist ook voor de komende kerkelijke ontwikkelingen op het (vroegere) zendingsveld zullen de christenen zich tegen de valse religie en hun invloed moeten wapenen met een door het evangelie opgescherpte antithetische instelling. Niet omdat ze uit zijn op **isolement**, maar omdat ze in alle facetten van hun leven Christus willen hooghouden.

3. Actualiteit van de belijdenis¹

De strijd om de handhaving van de belijdenis is aan onze kerken niet voorbij gegaan. Ik bedoel nu niet het op zich jammerlijke verlies van de zendingsvelden, maar de waardering voor de belijdenis zelf. Eerst 1944. Er lag een enorme druk op de kerken i.v.m. een verkeerd verstaan van de kinderdoop. De ouders werden in onzekerheid gebracht of hun kinderen nu wel of niet in het verbond van genade waren opgenomen. Dat afhankelijk gemaakt van het al of niet wedergeboren zijn van het kind, waarover niets met zekerheid te zeggen viel. Je moest het maar 'veronderstellen' dat het kind wedergeboren was. Als bij het volwassen worden zou uitkomen dat hij of zij niet geloofde, tsjaa..., dan was de doop, achteraf gezien, niet echt geweest. Het '**vrijgemaakt**' protest verzette zich ertegen dat de beloften van

God afhankelijk gemaakt werden van het (subjectieve) al of niet geloven van de mens.

Ook toen later de 'synodale' opvatting gefundeerd werd met de z.g. '**correlatie-theologie**' bleven 'vrijgemaakten' met de Heid. Cat. v/a 66 volhouden dat doop en avondmaal tekenen en zegels van de belofte van God waren. **Daarom** die n hebben ze kracht en geven ze troost aan het vaak wankelende en aangevochten geloof van de mens.

Universele reikwijdte

De meekomende studie over verbond en kinderdoop bleek universeel toepasbaar. De vrije genade werd '**vrijgemaakt**' van de inkapseling in een automatistisch denken over kerkjeugd aan de ene kant en in een verstikkende verkiezings-schematiek aan de andere kant. De kerken bleven daartegenover bij de belijdenis dat de zekerheid over onze zaligheid niet berust op ons louter geboren zijn in de kerk, ook niet op de acte van het geloof bij bekering, maar op de vaste beloften van de trouwe God. Die vaste beloften met de daarbij behorende eis tot bekering en geloof, gelden op het zendingsveld net zo goed op de volwassen heidenen, als ze thuis op de gedoopte opgroeiende jeugd gelden, én... voor alle belijdende leden, in dagelijkse bekering en doorgaande reformatie, daar en hier.

Wel heel dicht op de zending lag de vraag over de universele reikwijdte van de belijdenis die in de Open Brief van 1966 in twijfel werd getrokken. Want waar anders dan op het zendingsveld voel je de historische bepaaldheid van de belijdenisgeschriften? De andere culturele setting en de ogenschijnlijk niet relevante thema's die besproken worden? Wat moet je bijv. met die vele en lange zondagen over doop en avondmaal, verzet tegen de roomse mis in de Heidelbergse Catechismus en de Nederlandse Geloofsbelijdenis? Of, nog 'erger': de artikelen tegen de Remonstranten over de verkiezing en n.b. ver-

wérping?! Val ze daar op het zendingsveld niet mee lastig..., zo is de redenering.

Vertaalslag gevraagd

Totdat je inzielt dat achter de **zinnen** van de inderdaad **historische** documenten de strijd gevoerd wordt om het recht van vrije genade, van eeuwige liefde, **van** levend geloof tegen automatische magie, zoals dat in de mis **gecamouflleerd** is. Om maar een paar punten te noemen. Er is geen twijfel aan de universele kracht van de **gereformeerde** belijdenissen. Het vasthouden daaraan is geen bewijs van etnocentrisme of **gereformeerde bekrampenheid**. Integendeel, dan pas merk je de oecumenische spankracht, die gelovige mensen, bruin, **zwart**, blank **aan elkaar** verbindt.

Dat betekent echter nog niet dat die belijdenissen zo direct, in vertaling, **toepasbaar zijn**. Het vergt juist extra catechetische, didactische en elenctische inzichten om dezelfde dingen met **de** zelfde impact in andere taal en op andere topics te laten **spreken**. Niet de strijd tegen 'Rome', **maar** wel tegen hetzelfde automatisme en magie. Niet de strijd tegen de 'Remonstranten', maar wel de strijd tegen **vertrouwen** op eigen (geloofs)kracht en de **prediking** van de **geloofszekerheid** in de liefde van God in Christus. Er is echt niets om je te schamen met de belijdenis **op** het **zendingsveld**. **Het** brengt wel de plicht om een adequate en **relevante** 'vertaalslag' te maken.

Relevante aanpassing en uitbouw

En, niet minder **belangrijk**: erkennen dat de belijdenissen niet alles zeggen wat er te zeggen **valt**. Over de **voorouders**, de **weerwolven**, de Islam, de **Umbanda**, de rassen **enz.** is er genoeg te **lezen** in de bijbel. De 'jonge' kerken worden geroepen **hiermee** hun eigen belijdenis up te stellen. Wat dat **betreft** relatieveert het zendingsveld de belijdenissen niet. Wel **leer** je daar om na te denken **over een** actuele belijdenis die **direct** en concreet ingaat op

de tijd en de dwalingen die nu **op** duiken. Ook al is het duidelijk dat vele dwalingen niet 'nieuw' zijn en **in** principe al in de **belijdenissen** worden weerlegd, is dat nog geen reden om daar als **kerk** niet apart over te spreken en dat in een soort belijdenis vast te **leggen**.

4. Kerk in actie met woord en daad

Een heet hangijzer in de zending is de vraag naar de verhouding **tussen** woord en daad. **Moet een zendende kerk alleen een verkondiger met woorden uitsenden of ook een 'verkondiger' met daden?** En zo ja, wat moet die 'daden-man/vrouw' dan doen, waar komt dan het evangelie in uit? In de lijn van 'Middelburg' **liggen die** twee als z.g. hoofd- en hulpdienst tegen **elkaar** aan. Het woord als voornaamste, de **daad** mag dan daarbij aanvullen, **onderstrepen**, bevestigen, **maar** mag nooit het woord **vervangen** of **wegdrukken**. Middelburg ging uit van **een kerkelijke** uitzending, ook van **de werkers** in de hulpdienst.

Particulier initiatief

Direct na de vrijmaking werden vragen gesteld bij de inkadering van de hulpdienst in kerkelijke bedding. Men had de **nadelen** gezien van de vele 'zendingswerkers' die in de ziekenhuizen, scholen, technische of **landbouwdienst** waren uitgezonden. Hoe konden hun vaktechnische problemen ooit **behoorlijk** door **een** kerkenraad in **Nederland**, of ook door de jonge kerken in Indonesië, worden opgelost? De **praktijk was** bij de zending van de eerste fase weggegroeid. Die goede waarneming deed de **Synode** van Amersfoort '48 aarzelen **over** de juistheid van **kerkelijk** ingekaderde hulpdienst. Zij vroeg om een **studierapport**.

Intussen was de praktijk de theorie vorming vooruit. Op verschillende plaatsen doken verenigingen op die uitgingen van het (later **veelge**roemde) particuliere initiatief. Die verenigingen **zonden** onder eigen vaandel, wel in samenspraak met

de zendende **kerken**, verpleegsters, **onderwijzers**, later ook maatschappelijke werkers, technici en landbouwdeskundigen, uit naar de **zendingsvelden** van onze kerken. Eerst gescheiden, **later gefuseerd** in De Verre **Naasten**. Op het thuisfront twee kanalen dus, met sporadisch overleg. Op het veld samenwerking met de 'kerkelijk' **uitgezonden zending(s)mede**werkers in **gezamenlijke** vergaderingen, die in het teken van het toenemende zendingswerk stonden.

Professionalisering en kerkelijke betrokkenheid

De toenemende professionalisering van onderwijs, **medische** en technische dienst, **landbouw**, ontwikkelingskunde en de **overheidsmaatregelen** om dergelijk 'sociaal-maatschappelijk' werk over te hevelen naar **nationale** instellingen leverde **toen** ook op het **zendingsveld** de tweedeling van het thuisfront op. De nationale **kerken** konden onmogelijk garant staan voor de voortgang van dergelijke specialistische dienstverlening. Dat leverde **een** uitholling op van de **nationale**, niet kerkelijk ingekaderde stichting als counterpart van De Verre Naasten. De vraag **kwam op of niet te** lang gewerkt was vanuit Nederlandse kaders en **vooronderstellingen** t.a.v. de **draagkracht** van de christelijke particuliere verantwoordelijkheid. Men **zoekt** naar nieuwe **vormen** die terug **kunnen** vallen op de motivatie en inzet van de christenen zelf. De Verre **Naasten** kan dan hulp **bieden** bij de z.g. 'zelfredzaamheid'.

Op andere continenten werd vanuit **een** andere invalshoek gewerkt. De **zendingswerkers** waren niet langer de deskundige **vakspecialisten**, maar opgeleide ontwikkelingswerkers. Zij traden op als begeleiders en stimulators voor de kleine groepen. **Alleen** de groepen die **een** redelijk haalbaar project wilden uitvoeren **kregen** hulp in het bewust maken van de werkelijke **nood**, de haalbare middelen tot **oplossing** en vooral het doorslaggevende **initiatief**.

tot eventueel **succes**: de eigen verantwoordelijkheid en wilskracht. Alleen via **die** weg **zouden** de vele **ontwikkelingsinspanningen** en -gelden niet in in de **bodemloze** put terecht komen. Maar die aanpak betekent weer een toenadering tot de **kerk** die **ook** haar leden wil aanzetten tot **verantwoord** maatschappelijk gedrag. In **feite** wordt de **DVN-werkers** **dan** een soort diaconale gemeente-opbouwwerker, gericht op de maatschappelijke praktijk.

Kerkelijk platform voor **hulpverlening** buitenland?

En **dat** samengaan op het veld **noopt** dan **weer** samenwerking en gezamenlijk beleid **van** de zenden-de kerken **en** **DVN** thuis. Niet **voor** niets **liggen** er meerdere **DVN-documenten** op tafel die de **nadruk** leggen op een gezamenlijk platform **van** **DVN** met **&** **zendende kerken**, diaconale **zaken** en organisaties **voor** buitenlandse **hulpverlening**. Genoopt **door** de praktijk op het veld en gezien de **christelijke** opdracht tot **hulpverlening** in nood **zou** **DVN** **voor** heel haar **werk** graag kerkelijk onderdak hebben. De vragen die in 1995 op het congres 'Zending in Beweging' gesteld werden, **kregen** gehoor op de Synode van **Berkel en Rodenrijs**. Naar aanleiding van die besluiten benoemden onlangs Deputaten **BBK** een stuurgroep met twee **studie-commissies**. Zij nemen zich voor om de conclusies te trekken over wat in het verleden werd **gezegd** over de plaats van de 'daad' bij **het woord** in het buitenland. Vooruitlopend op die discussie stellen we dat we als **kerken** **onze** toekomstige verplichtingen niet goed kunnen indenken zonder **een** **wezenlijke** rol van **DVN**. Hoe dan **ook**, we mogen **onze** bijdragen aan de hulp **aan** **een** wereld in allerlei nood niet leveren op een willekeurige en **ondoelmatige** manier. De deskundigheid die **DVN** in de **loop** der jaren heeft opgebouwd **kunnen** de **kerken** niet negeren. Hoe meer de **kerken** in het buitenland om deze hulp **vragen**, des te meer moet er

vanuit Nederland een geïntegreerd beleid en organisatorische overkoepelen bestaan. Nu **is** er nog (of **moet** ik zeggen: **al**) de 'drie-poot': **DVN-zendende kerk-BBK**, die het gezicht van **onze** kerken **naar** het buitenland bepaalt. Dat kan niet langer **ongestraft** **doorgaan**.

Reikwijdte van de christelijke barmhartigheid

Aan de **andere** kant, al **horen** woord en daad bij **elkaar**, dat wil niet zeggen dat elke (christelijke) daad in het maatschappelijk leven ook een **kerkelijk** of **zelfs** **zendings-**onderdak moet hebben. In **Nederland** **geschiedt** veel hulpverlening in de beroepsmatige **sfeer**: denk aan de **ziekenhuizen** of het **onderwijs**. Daarmee **verdienen** artsen, verpleegsters en onderwijzers hun brood. Op christelijke wijze, maar niet per se kerkelijk. Die **regel** geldt ook voor de buitenlandse **kerken** en 'zending'. **Indien** de overheid, of een particuliere organisatie in een nood **voorziet**, **behoeft** de **kerk** niet **daarnaast** **meer** van hetzelfde te bieden. Ook voor het verlenen van **economische** hulp is het niet **verkeerd** aan een dienstverlening te **denken**, die zichzelf **terug** verdient en waarvan mensen **kunnen** leven.

Je raakt hier **nadrukkelijk** aan een visie op de maatschappij, met de positie van de overheid, de 'vrije markt', **economische** regelmatigheden **enzovoorts**, die een **kerk** niet allemaal kan uitvoeren, **laat** staan uitdenken. Zoals we hier **ook** **een** regel hebben dat een kerk **alleen** kerkelijke zaken behandelt, **art. 30** van de **KO**, w geldt dat ook in het buitenland. Wat zou het een ruimte geven **als** de **kerken** zich konden beperken **tot** haar eigen taken: de regering van de **kerk**, de verzorging van de gemeenschap der heiligen **ook** in materieel opzicht en de hulpverlening via haar **leden** **aan** haar **omgeving**! Maar **zoals** in Nederland **ook** in noodsituaties **een** **kerkenraad** zich gedrongen voelt om (voorlopig) maar zelf een **schoonbestuur** te vormen, w komen

er taken op de kerken **in** het buitenland af die **wij**, **in** onze situatie, als onkerkelijk beschouwen, **maar** vanwege tekorten **aan** **een** **stabiele** overheid, strijd tegen de corruptie, gebrek aan medische m **onderwijs-**kundige hulp, toch **met** **kunnen** **laten** **liggen**.

Daad zonder woord?

Op zulke momenten is het goed voor een kerk te beseffen **wat** je met een daad wilt doen. **Als** we zouden stellen dat **de daad** **onderstreping** moet zijn **van** **het** woord **tot** **bekering**, dan **moeten** heel wat daden worden **ingetrokken**. Want **natuurlijk** wil elk christen door zijn daden zijn geloof laten uitstralen. Maar lang **niet** altijd is de daad met opzet, intentioneel, op **bekering** gericht. Er zit wel een missionaire kleur, een missionaire **dimensie** in ons gedrag, maar echt niet altijd een missionair doel of plan, een **missionaire intentie**. Wie **van** zichzelf beweert dat **hij** altijd uit is op bekering van anderen overschreeuwt zichzelf en raakt compleet gefrustreerd. Wie dat van de kerk zou wagen, jaagt die hele kerk met al haar leden de **stress** en de vernieling in.

Ik **denk** dat het onderscheid **intentioneel-dimensioneel** verlichting kan **betekenen** van de **loodzware** problematiek of je nu **wel** of niet met de daad bij het woord de ander wilt bekeren. Je moet eerst de vraag **stellen**: wil ik met deze hulpverlening mensen bekeren of wil ik **gewoon**, net **als** andere mensen 'humanitaire' hulp verlenen. We denken **toch** echt **niet** dat bijv. **de tien** **ton** **graan** die **DVN** met **onze** centen betaalt voor een **noodhulpprogramma** in een **rampgebied** waar duizenden **tonnen** graan naar toe **gaan** **mensen** zullen bekeren? Dat is dan **ook** **onze** **bedoeling** niet. Wil je dat **wel** doen, dan kan het niet anders of je **moet** daar zowel predikers als hulpverleners heen sturen die **een** **gescheiden** programma opzetten dat met heel specifieke hulp het **gepredikte** woord onderstreept. En als **we** **dat** niet **doen**, omdat dat

eenvoudigweg niet **kan**, dan **moeten** we onze 'humanitaire hulp' niet intrekken, **maar** die juist wel geven, **maar** dan zonder het aureool 'zending'. **Die hulp is er niet minder om!!**

Als je tegelijk ook kans ziet om er bijv. bijbels of christelijke lectuur 'bij te leveren', is dat prima, maar nogmaals, **ook dat is nog geen zending**. Alsof een boekje dan het woord bij de daad zou zijn. Ik doe niet negatief **over** wat dat **boekje** kan uitwerken, God dank gebeurt dat ook, maar het is geen zending. Niemand van ons **gaat** daarheen om mensen die bij dat project betrokken zijn tot bekering **op** te rmpen en **wel** of niet te dopen. We noemen tenslotte een christelijke boekhandel **ook geen** zendingswerk, al is het fijn dat hij **ons** helpt aan literatuur waarmee wij **onze** evangelisatie- en **zendingsopdracht** kunnen uitvoeren.

5. Bekering als cultuurkracht

Waar mensen **zich** uit het heiden-dom tot Christus bekeren zal er veel veranderen in hun leven. Ze zullen door hun leven liefde tot God en de naaste willen uitstralen. Al beseffen we de **onvolmaaktheid** van die uitstraling en de afbreken-de krachten van de zonde, we **gelôven** dat heiliging van het leven de samenleving en de **cultuur saneert**, heelt en **verheft**. Een maatschappij die van wantrouwen en wraakge-dachten aan elkaar hangt kan ver-licht ademhalen bij **christelijk op-treden**. Heel concreet beleven **chris-tenen** dat wanneer ze zonder **be-scherming kunnen reizen** in het ge-bied van de vroegere vijanden van hun stam. Ze kunnen hun ogen en oren niet geloven, **wanneer** ze uit-genodigd worden te komen **eten** bij mensen die **geen** bloedverwanten zijn, maar wel leden van de **Fami-lie** van Christus.

Liefde heelt van binnenuit

Bij alle kritiek die er te leveren valt op het leven van de kerk, de wer-king van de evangelische wet leidt tot gezond leven. Als liefde plaats

maakt voor heerszuchten dwang komt er toenadering van mannen tot hun vrouwen, **zonder** schaamte, van **ouders** tot hun kinderen, zon-der angst, van burgers tot **over-heidsambtenaren**, zonder corruptie, van **werkgevers** tot hun werkne-mers, zonder uitbuiting **of** **werkont-duiking**. Er is **daarom** geen betere bijdrage aan de vernieuwing van de **maatschappij** en de cultuur te le-veren dan **een** gezonde, krachtige prediking van het evangelie van de helende wet van Christus.

We beseffen tegelijk dat die krach-ten in de **kerk** moeten beginnen. Niet met het instellen van **allerlei** regels, maar met het liefdevol toe-zien op elkaar **om** het **rechte** spoor uit te zetten en te **houden**. Juist de kerk mag de wantoestanden bij haar leden **met** name noemen en aanpakken. De hantering van de tucht is niet bedoeld om het leven te **perfectioneren**, maar om het **bij** God vast te houden. Dan moet het mes in wanstaltige **huwelijksver-houdingen**, **nonchalante opvoe-dingspraktijken**, **misdadige machts-uitoefening**, ik zou haast zeggen: uitbarstingen van toorn, **kwade** praktijken, **erz**. Ze staan allemaal te lezen in de brieven van het Nieu-we Testament. **Als** dm in m'n maatschappijen **cultuur de kerk** haar tucht zuiver bedient, **mensen** in **berouw** tot Christus en **tot** elkaar brengt, vergeving mag uitspreken over zonden en gezamenlijk **het avondmaal mag** vieren, dan juicht de hemel boven, en herademen de mensen beneden. Bekering als **cul-tuurkracht?! Nou en of!** Het zal waarachtig waar zijn!

Doorgaande reformatie, ook voor 'jonge' kerken

Het vraagt wel een theologie die niet boven de hoofden van de men-sen **blijft** hangen, maar aandringt tot concrete, zichtbare en voelbare **bekering** in het dagelijks leven. Geen **radicale** omwenteling van vandaag op morgen, maar **wel een steeds dieper door laten** dringen van de implicaties van het christe-lijk geloof. Noem het contextualisa-

tie, transformatie, **reculturatatie**, of wat ook: het evangelie slaat echt er-gens op. Op dit harde, concrete, on-buigzame leven. En dan **niet terug-schrikken** voor het verzet, juist **ook** van **christenen**. **Natûrlijk** snijdt het evangelie in het **vlees** en hart van de **mens**, van de zending net zo goed als de **pas** bekeerde. Tel-kens weer **zal de Schrift** moeten spreken: helend, reddend, afwij-zend, bestraffend, **sturend**, corrige-rend, wijzend.

Maar tegelijk en vooral troostend, bemoedigend, uitzicht biedend op de concrete verlossing van zonde en **schuld**, **verlangen wekkend** naar **vrede** en recht, die geen mens kan **waarmaken**, maar toch in de **kerk** door de Geest genoten wordt. **Dan** pas ben je bevrijd, echt vrij – voor God en mensen. De lijn van de 'doorgaande reformatie' is geen vondst van na de Vrijmaking, maar de **eeuwenlange** roep van het evan-gelie dat voet aan de grond, aan **dé**-ze grond, krijgt en wortel schiet in dit concrete leven **van deze en** die mens, op zijn en haar plaats op **dé**-ze wereld die God **niet** prijs geeft aan de ondergang.

¹ Zie breder: C.I. Haak, 'Overvloed aan rijk-dom of testimonium paupertatis', in: *Belijde-nis op het zendingsveld*, Bulletin GMO, nr. 1, april 1995, p. 7-48.

Terminale zorg nodig?

Curadomi helpt met thuiszorg vanuit een christelijke levensovertuiging.

Curadomi

Organisatie voor thuiszorg

Zorg met een visie.
Bel tijdens kantooruren (0318) 54 82 65
buiten kantooruren 0900-82 12340 (spoed)

GSEV: stagnerende bezinning

In november 1996 besloot het *Gereformeerd Sociaal en Economisch Verband* voortaan open te staan voor leden die niet behoren tot een der vrijgemaakte *Gereformeerde Kerken*. In *Nader Bekeken* van februari 1997 wijdt ds L. Wesseling een artikel aan de gang van zaken die tot deze beslissing leidde. Hij heeft zijn vragen over de kwaliteit van de bezinning en de discussie: is er echt geluisterd naar de bezwaren of is er maar wat pragmatisch mee omgegaan? Het GSEV wil toch als 'confessionele *denktank*' opteren? Maar eigenlijk ligt het probleem nog dieper:

Ik signaleer dat bredere samenwerking alleen maar haalbaar lijkt door essentiële elementen uit de catechismus (over kerk en koninkrijk) niet te doordenken en door een zede deel van de Nederlandse Geboortsbijbel (over Christus' kerk en de ambten) en passant tot 'iets toekomstigs' te verklaren. En dat onder het mom van 'dóórwerking van onze confessie' en m.i.l.l.e van 'andere thema's uit de belijdenis'. Zo'n handelwijze heeft veel verstrekkender consequenties dan in de quasi-geniststellendetaxatie van het bestuur ('we verschillen nog in visie op de kerk') tot uiting komt: hoe kun je ooit een ander het recht ontzeggen met andere artikelen hetzelfde te doen? 'Zal niet de krucht en de belijndheid van je werk eronder lijden? Want dat is toch de zwakte: de onvermijdelijke compromissen.'

Breken met het verleden?

De gelaten stilte na zo'n ingrijpende beslissing vind ik verontrustend. Welk prijskaartje hangt hier aan? 'Onze theorie heeft het nodig dat dat eenzijdige accent op de kerk wordt overwonnen, maar onze praktijk vraagt erom dat we elkaar tegelijk het hoge belang van de kerk weer gaan leren, schreef A.L.Th de Bruijne. Afgezien van het wat *moeizame* dilemma: terug-

kijkend trek ik de conclusie dat het GSEV op dit belangrijke punt als 'gereformeerde *denktank*' niet de (confessionele) *denkkraft* heeft weten te mobiliseren om ons echt verder te helpen. Ondertussen gaat de praktijk door. Op mij maakt het geheel de indruk dat we niet zozeer rustig de tijd nemen om ons verleden te verwerken, maar er resoluut en nogal gefrustreerd mee afrekenen. 'Breken is geen kunst; houden wel.'

Dubbele boekhouding?

Zijn we met elkaar niet bezig een dubbele boekhouding te creëren: we zeggen wel dat we de hèle belijdenis als norm hanteren, maar in de praktijk doen we dat niet. Hier ligt mijn grootste zorg. Onze omgangsregel is nog steeds dat we de drie formulieren van eenheid aanvaarden omdat we in alles met Gods Woord overeenstemmen. Vanuit die norm willen we spreken, denken en handelen. Ik zie niet hoe het GSEV-beleid getuigt van verdere dóórwerking van die norm. Je kunt je terecht afvragen of 'het toelaten van iemand die zich niet over de hèle linie, ook in zijn kerkkeuze, bindt aan de gereformeerde belijdenis, niet in strijd is met de grondslag zelf!'

Onderminning van het kerkbesef

De waarschuwing was m.i. terecht: 'we lopen het risico dat we in organisaties uitspraken doen die afwijken van wat we in onze belijdenis en bijvoorbeeld in preken zeggen. De kerken hebben geen gemeenschappelijke spreekbuis om daartegen protest aan te tekenen. Als we dit niet met elkaar uitpraten, dan vrees ik dat we – onbedoeld – via een puur organisaties bezig zijn het confessioneel 'kerkbesef' te ondermijnen. Dat gebeurt doordat we de samenwerking gaan argumenteren met verhalen waar een lek in zit. Dat lek veroorzaakt op langere termijn overstromingen.' Ook in onze belijdenishantering zullen wij liefde en trouw moeten investeren, willen we niet zelf ten prooi vallen

G.J. van Middelkoop

M meeglezen

aan 'veruitwendiging van onze kerkelijke akkoorden'. Als ik het goed zie, is die veruitwendiging een reële dreiging. En niet alleen bij het GSEV. De ethiek van onze omgang, waar Schilder zich al zo druk om maakte en die sindsdien heel wat problemen veroorzaakt heeft, is in geding. En: wie de geschiedenis niet kent, is gedoemd haar over te doen! Dat baart mij zorgen.

Wond

Om alle misverstand te voorkomen: ik stem er van harte mee in dat 'de wens tot samenwerking heel legitiem kan zijn. ik zeg ook beslist niet dat organisatorische samenwerking alleen maar mogelijk is met mensen uit de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken'. De vraag is maar: onder welke condities doe je dat? Ik besef heel goed dat het een complexe materie betreft. Maar ik Mijf graag pleiten voor een integere omgang met onze belijdenis. Kies dan maar voor een samenwerking op punten; of mei het oog op bepaalde doelstellingen. Zeg maar waar het op staat: dat je met de artikelen over de kerk geen raad weet; of dat je er niet in slaagt om die bij een bredere samenwerking ook als norm te hanteren. Dan schenk je klare wijn en voorkom je een dubbele moraal.

Nu krijgt de 'angel' geen zorgvuldige behandeling, maar wordt resoluut weggesneden. Na lang praten en bezinnen wordt met één haal ook veel gezond weefsel meegenomen. De toekomst zal leren of deze wond zal genezen of gaat ontsteken. In elk geval veroorzaakt het op dit moment hartzeer. Gaandeweg, bij het stagneren van & bezinning, ben ik meer kwijtgeraakt dan mijn lief is.

